Бүгү чүрттарның пролетариилери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 292 (12682) | 1984 чылдың декабрь 21, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 3 кеп.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының онгу сессиязы

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының онгу сессиязы дүүн Кызылга СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажынында ажыттынган.

Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы **Ю. Л. Араңчын** ажыткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң онгу сессиязының хүн айтырыгларын болгаш ажылдаар чурумун депутаттар бир үн-биле бадылаан.

Сессияга көөр кылдыр киргген айтырыгларны:

1. 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1984 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында.

2. 1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында.

3. Тыва АССР-ниң бөлүк депутаттарының иегелдезиниң күүселдезиниң чоруп турарының дугайында.

4. Республиканың Агроүлетпүр каттыжышкынының составынга өскерилгелер дугайында.

5. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында.

Оон соонда сессия хүн айтырыын чугаалажырыңче киргипкен.

«1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1984 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Тыва АССР-ниң Күрплан комитединиң даргазы депутат **Д. С. Монгуш** кылган.

«1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң сан министри депутат **Б. К. Будегечиев** кылган.

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1984 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында, 1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң План-бюджет болгаш өске-даа доктаамал комиссияларының эдериңчи илеткелин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң План-бюджет комиссиязының даргазы депутат **Ш. Д. Куулар** кылган. 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын, 1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджедин болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында отчётту комиссияларның эдилгелерин ёзугаар бадылаар дугайында комиссиялардың өмүнээзинден ол саналдаан.

Дараазында Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база Күрүне бюджединиң төлевилелдерин чугаалажып көөрүнче депутаттар киргеи.

Сессияга СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары депутат **Б. П. Свинцов**, Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң директору депутат **М. С.-Б. Арапчор**, «Шагонартяжстрой» трестиң аар кранчар машинизи депутат **Л. В. Тряскин**, СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары депутат **А. Ч. Монгуш**, Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң саанчызы депутат **А. Х. Билчей**, Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агыйының материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы депутат **С. М. Мешкорудников**, Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң суттатчызы депутат **М. С. Хомушку**, Тыва АССР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри **И. П. Пешков**, Кызылда хоорайлар аразының телефон станциязының телефонизи депутат **Т. Д. Шевцова**, улус депутаттарының Сүт-Хөл район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы **Ч. Б. Монгуш** олар санал бергеннер.

Оон-биле 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база Күрүне бюджединиң төлевилелдерин чугаалажып көөрү доозулган.

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1984 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Тыва АССР-ниң Күрүвениң план комитединиң даргазы депутат **Д. С. Монгуш** түңнел сөс ап, чүве чугаалаан.

Сессия 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында Хоойлуну Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң План-бюджет болгаш өске-даа доктаамал комиссияларының киргген эдилгелерин барымдаалавышаан база 1984 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының канчаар күүсеттиниң турарының дугайында доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында Тыва АССР-ниң сан министри депутат **Б. К. Будегечиев** түңнел сөс ап, чүве чугаалаан.

Сессия 1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында Хоойлуну болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң бешки чыыжының онгу сессиязы бодунуң ажылын бүгүн уламчылаар.

К. У. ЧЕРНЕНКОНУҢ

Д. МИНТОФФ-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненко Совет чазактың чалаанын ёзугаар албаның аян-чоруу-биле Совет Эвилелиниге келген Мальта Республиканың Премьер-Министри Д. Минтоффту декабрь 19-та хүлээп алган.

Совет таладан беседага киришкеннер — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы А. М. Александров болгаш ССРЭ-ниң Мальта Республикада элчини В. Н. Смирнов, мальта таладан — Премьер-Министриң оралакчызы болгаш сан министри У. Абела, даштыкы херектер министри А. Шеберас Тригона болгаш Мальта Республиканың херектеринге ССРЭ-де түр бүзүреттирген Дж. Шкембри.

Дец эргеге болгаш бот-боттарын хүндүлежириңге үндезилеттинген совет-мальта харылзаалар сөөлгү чылларда янзы-бүрү талаларга — политика, садыг-экономиктиг болгаш өске-даа талаларга шапкын хөгжүлделиг болганын К. У. Черненко болгаш Д. Минтофф сеткил ханышкыны-биле демдеглээн.

ССРЭ-ниң болгаш Мальтаның аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын бар аргаларга дүүштүр моон соңгаар-даа калбартырынга база ханыладырынга ийи талаларның беленин илергейлээн, ол чорук совет болгаш мальта улустарның эрге-ажыктарынга дүүшкен турар аныар.

Кайы-кайызынга сонуургалдыг делегей айтырыларынга хамаарыштыр ийи талаларның бодалдарының чоокшулажышкыны азы дөмейлешкээ беседа үезинде бадыткаттынган. Политиктиг байдалды экижидер болгаш Европага база нинтизиби-биле делегейге айыыл чок чорукту быжыглаар дээш демиселге күженишкиниерни улгаттырарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн, ол сорулларны чедип алырынга салыышкының күрүне бүрүзү бодунуң хемчээлинден, социал тургузуундан болгаш кайы бөлүглежишкинге киржип турарындан хамаарылга чокка киирип болур болгаш киирер-даа ужурлуг дээрзинге бүзүрелди илергейлээн.

Улам улгаткан ядролуг кыжаныышкынны узуткаары делегейниң амгы нарын байдалында бүгү кижи төрелгетениң эң чугула сорулгазы болуп турар деп, К. У. Черненко чугаалаан. Ону чедип алырынга ССРЭ бодуидан хамааржыр бүгү-ле үүлдерни кылыр. Ооң хереги-зи — ядролуг болгаш космос чепсектеринге хамаарышкан айтырыгларның бүгү комплекизиниң талазы-биле совет-америк чаа чугаалажышкыннарны иелээр дугайында АКШ-биле дугуржуп алырынга арганы берген ССРЭ-ниң инициативазы-дыр. Ол чугаалажышкыннарны ак сеткилдиг болгаш чогумчалыг көөрүп Вашингтон илергейлээр бе деп айтырыгдан ам хөй үүлдер хамааржыр апаар. Совет Эвилели херекти чогумчалыг кылдыр көөр. Стокгольм конференциязының чедишкиниг болуру, шериг талазы-биле идегежир чорукту практиктиг хемчеглерни холбаштырбышаан, политиктиг характерлиг улуг базымнарга хамаарыштыр дугуржулаларны аңаа чедип алыры Европаның болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынга боттуг идиглиг болур дээрзинге ниити бодалды ийи талалар илергейлээн.

Ийи талаларның бүзүрел көргейин ёзугаар алырга, Чер ортузу далайның району быжыг тайбыңның болгаш кады ажыл-дажылганың зоназы болган турар ужурлуг. Ядролуг чепсектиг корабльдерни Чер ортузу далайдан ундурери, Чер ортузу далайның ядролуг чепсек чок чурттарының девискээринге ядролуг чепсекти тургузарындан ойталаары бо талазы-биле чугула ужур-дузалыг болур ийик.

Израильдиң агрессив политиказын АКШ-тың деткип турарының уржуу болган Чоокку Чөөн чүкте хевээр дүшкүүрлүг чорук-биле холбаштыр сагыш ховаашкын илергейлеттинген. Палестинаны хостаар организацияны киириштирбишаан, сонуургалдыг бүгү талаларның киржилгези-биле Чоокку Чөөн чүкке хамаарыштыр Совет Эвилелиниң санаалдааны делегей конференциязын чыылдырары Чоокку Чөөн чүкке чөптүг, бүгү-ниити таарыштыр шинчилеңээшкинге орукту ажыткан турар ийик.

Нейтралитеттиг болгаш кара-даа каттышпазының политиказынга Мальтаның шыпкызын Д. Минтофф бадыткаан. Кара-даа каттышпазынче угланышкынны нейтралдыг күрүне болган Мальтаның туруш байдалын Совет Эвилелиниң деткип турарының дугайында К. У. Черненко медеглээн.

(СЭТА).

МОСКВАДАН ЧОРУПКАН

Мальта Республиканың Премьер-Министри Д. Минтофф декабрь 20-де ССРЭ-ден чорупкан. Совет чазактың чалаанын ёзугаар албаның аян-чоруу-биле ол бистиң чурттуска чораан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. А. Громыко, албаның өске-даа кижилери ону аэродромга барып үдээн.

(СЭТА).

* * *

Эфиопияның Ажылчын партиязының ТК-зының Чингине секретары, Социалистиг Эфиопияның шериг-административтиг Түр чөвүлелиниң Даргазы Менгисту Хайле Мариам декабрь 20-де Москвадан Берлинче чорупкан.

Менгисту Хайле Мариамны СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Г. В. Романов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв болгаш өске-даа албан кижилери Внуково аэродромундан барып үдээн.

(СЭТА).

1985 чылдың февраль 24 – соңгулдалар хүнү

БЕДИК БҮЗҮРЕЛ-БИЛЕ

Соңгулда кампаниязының база бир чугула уе-чадазы—Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттарның кандидаттарын депшидери бистиң республикада дүүн эгелээн. Соңгулда мурнуун бо хуралдарының киржикчилери республиканың күрүне дээди органынга боттарының төлээлекчилери кылдыр төлептиглерни — бүдүрүлге мурнакчыларын, көдээ ишчилерни, албан-хаакчыларны адап турар.

Бедик бүзүрел-биле белеткелдиң чылында, Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Улуг Тиилелгезинге 40 чыл оюнда болуп эртери-биле онзагай дээрзин ол демдеглээн. Соңгулда кампаниязының совет улустуң политиктиг бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында эртип турарын ол чугаалаан, автотранспорт бүдүрүлгезиниң улуг коллективинге Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадын депшидер бедик бүзүрел онаашканын ол онзалап айтыкаш. Кызылдың Заозёрный № 22 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадына кады ажылдаан турар эжи чоланча В. И. Баевти депшидерни саналдаан.

В. Баевти бисте таныбас кижи бар эвес деп, ол уламчылаан. Ол—бүдүрүлгениң мурнакчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Социалистиг чаруштың чаңгыс эвес удаа тинлекчизи. Ооң хөрек чуруун бүдүрүлгениң хүндүлел самбыразынга бо-ла көөр болгай бис. Күш-ажылдың быжыг сагылга-чурумунуң үлегерин ол эш-өөрүнге көргүзүп келгенин шупту билир бис, Виктор Иванович он бирги беш чылдың хууда планныг онаалдаын хуусавдан эрте күүсеткен болгаш бо хүннерде 1988 чылдың март айның үлүүнде ажылдап турар. Бүдүрүлгеде кампалга айтырыы—бирги черде. В. И. Баев дөрт чылда 460 рубльдиг артык кезектерин, 16 дугайны кампаны алган. Ол талазы-биле эш-ээрүнге база үлегерлиг. Бис ону кончуг дузаргак, биче сеткилдиг деп билир бис.

Эртепгиниң сес шак четпээн. Кызылдың № 1 АТБ-зиниң соңгулда мурнуун хуралының киржикчилери — ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар бүдүрүлгениң клубунда олуттарны эллекен. Кызыл хоорайның Заозёрный № 22 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадын депшидеринге турасказаткан хуралга оларның чыглып келгенери ол.

Бүдүрүлгениң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының соңгулда мурнуун хуралын № 1 АТБ-ниң кол инженери В. П. Асонычев ажыткаш, РСФСР-ниң Дээди Совединиге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге, улус депутаттарының район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге соңгулдаларга белеткелдиң чуртта болгаш бистиң республикада канчаар чоруп турарынга доктаавышаан, социалистиг демократия дугайын делгерецгей чугаалаан.

Советтерге ам болуп соңгулдаларның он бирги беш чылдың доозукчу чылында—СЭКП-ниң XXVII съездизинге ол чыылганнарга дыңнаткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадын адаары-биле чоланча П. А. Пыщев сөс алгаш, совет соңгулда-системазының демократтыын, онзагайын демдеглээн. Совет чон — чуртунуң эллери, күш-ажылдың кижилери, биске бүзүрел улуг, төлептиг ажылживис макталда деп, ол чугаалаан. Республиканың дээди күрүне органынга төлээлекчи депшидер аас-кежик оларга онаашканын ол онзалап айтыкаш. Кызылдың Заозёрный № 22 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадына кады ажылдаан турар эжи чоланча В. И. Баевти депшидерни саналдаан.

В. Баевти бисте таныбас кижи бар эвес деп, ол уламчылаан. Ол—бүдүрүлгениң мурнакчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Социалистиг чаруштың чаңгыс эвес удаа тинлекчизи. Ооң хөрек чуруун бүдүрүлгениң хүндүлел самбыразынга бо-ла көөр болгай бис. Күш-ажылдың быжыг сагылга-чурумунуң үлегерин ол эш-өөрүнге көргүзүп келгенин шупту билир бис, Виктор Иванович Баев бистиң бүзүреливисти шыпкызын шыдаар, аңаа бүзүрээр бис. Ажылга кызымак-ла кижи. Бүдүрүлгеге ол 1967 чылда ажылдап келген. Коллектив ону моон шериг албаныче үдээн, халашкаш келгеш, күш-ажылын ол-ла бүдүрүлгезинге уламчылаан. Ынчангаш ооң Автобүдүрүлге—В. И. Баевке төрээн коллектив. Ынча деп санап чоруурун таварылга эвес, Ооң күш-ажылчы намдары бүдүрүлгеге 1967 чылда эгелээн. Ооң бээр-ле бо коллективте ажылдап турар. Ынчангаш аңаа бүзүрээр бис деп, ол чугаалаан.

Ол саналды ийиги колоннаның чоланчызы С. А. Петраченко, чоланчы П. Н. Васильев олар деткип, В. И. Баев оларның бүзүрелин ажыл-ишке-даа, амыдырал - чуртталгага-даа шынзыдып шыдаар дээрзин бүзүреткеннер.

№ 1 АТБ-ниң начальниги Б. Н. Стрельников сөс алгаш, мынча деп чугаалаан:

— Виктор Иванович Баев бистиң бүзүреливисти шынзыдып шыдаар, аңаа бүзүрээр бис. Ажылга кызымак-ла кижи. Бүдүрүлгеге ол 1967 чылда ажылдап келген. Коллектив ону моон шериг албаныче үдээн, халашкаш келгеш, күш-ажылын ол-ла бүдүрүлгезинге уламчылаан. Ынчангаш ооң

ЧУРУКТА: Кызылдың № 1 автобүдүрүлгезинин ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының соңгулда мурнуун хуралында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадын депшидип турар үеин.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

(Төнчүү 3-кү арында).

ЧОННУҢ ТӨЛЕПТИГЛЕРИН ДЕПШИДИП ТУРАР

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарынга, улус депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткел бүгү чуртта политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүң байдалында үргүлүлеп турар.

РСФСР

Москваның В. В. Куйбышев аттыг «Электрозавод» бүдүрүлге каттыжышкынының төлээлекчилериниң хуралы база бедик көдүрлүүшкүнүг бэйдалга болуп эрткен. Электросварщик В. И. Нефедочкина аңаа мынча деп чугаалаан:

— Партияның болгаш чолнуң чаңгыс эви — бистиң политиктиг шинчилеңивистиң депшилгезиниң эгээртинмес үйер дөзү. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадына бистиң кандидадывыс кылдыр Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниң ыылгарңгай ажылдакчызы, тайбың болгаш улустар аразына кады ажылдажылга дээш могаг-шылаг чок демиселчи эш К. У. Черненкону депшидерин саналдап тур мен.

Хуралдың киржикчилери ол саналды диимиттиг, үргүлүүлелдиг адыш часкаашкынынбиле уткаан. Бүдүрүлге черинин партком секретары А. Ф. Пешков, ажылчын М. Н. Котельникова, кол инженер С. Д. Лизупов болгаш өскелер-даа саналды изин-биле деткээннер.

Куйбышевтиң соңгулда округундан РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр **Константин Устинович Черненкону** депшидерин хурал бир үн-биле доктаткан.

Москваның «Ийиги шак заводу» бүдүрүлге каттыжышкынының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралы байырлыг байдалга болган. Мурнакчы ажылчын В. С. Большакова аңаа чүве чугаалаан. Беш чылдың планнарын амыдыралга чеднишкиниг боттандырарынче, улус ажылагыйын эргелеп башкарарын сайзыраңгайжыдарынче хөй кичээнгейни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң угландырын турарын ол онзалап демдеглээн.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновту Фрунзениң соңгулда округундан РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшидерин мурнакчы ажылчын саналдаан. Ооң саналын Москваның бүдүрүлге каттыжышкынының чиңгине директору Н. И. Першин, комсомолчу ажылчын Светлана Полунина, слесарь А. А. Олимпиев, партком секретары Ю. И. Рябкова олар изин-биле деткээннер.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Фрунзениң соңгулда округундан **Николай Александрович Тихоновту** депшидер дугайында доктаалды хурал бир үн-биле хүлээп алган.

Москваның телевидение хереклерин бүдүрер заводунуң ажыл-ишчилери ол коллективтиң улуг залынга бедик көдүрлүүшкүнүг чыылган. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат депшидеринге турасказаткан хурал аңаа болган. Бүдүрүлге черинин шалыпчы ажылчыны И. В. Тальников аңаа чүве чугаалаан болгаш беш чылдын даалгаларын чедишкиниг күүседир, Төрээн чурттуң экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүн быжыглаар, талазыбиле улуг коллектив кежигүнүнериниң сорук киришкиниг ажылдап турарын демдеглээн. СЭКП-ниң көскү ажылдакчызы, партияның политиказын амыдыралга боттандырар дээш идепкейлиг демиселчи, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачёвту РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Москва хоорайның Киев соңгулда округундан депшидерин оратор саналдаан. Ооң саналын хуралдың бүгү киржикчилери бүрүн деткээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Москва хоорайның Киев соңгулда округундан **Михаил Сергеевич Горбачёвту** депшидер дугайында доктаалды хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

Москваның прожектор заводунга болган хуралга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы слесарь А. П. Забегаев чүве чугаалаан, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Вешнякиниң соңгулда округундан Коммунистиг партияның көскү ажылдакчызы СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришинни депшидерин саналдаан. Хуралдың киржикчилери ооң саналын изин-биле деткээн. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Вешнякиниң соңгулда округундан **Виктор Васильевич Гришинни** депшидер ду-

(Төнчүү 3-кү арында).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының онгу сессиязы

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1984 чылда план күүселдезиниң дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, республиканың Күрплан даргазы депутат Д. С. МОНГУШТУҢ илеткели

Беш чылдың дөрткү чылы доостур чыгаан, ооң доозукчу чылын төлептиг уткуурунга совет кижилер хынамчалыг белеткеңер турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. У. Черненко СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң бо чылдың ноябрь 15-те болган хуралында делгереңгей чүве чугаалаан болгаш совет экономиканың байдалың бүгү талалыг анализтээн, ажыл-агый политиказының, ылаңгыя эртем-техниктиг депшилгени дүргеделирнинг, күш-ажыл болгаш материалдыг курлавырларны камнаарының чурумун улам-ла күштелирининг, бүдүрүлгенин, планның болгаш кереэнинг сагылга-чурумунуң дениелни бедидерининг, ажылагыйны эргелеп башкарарының системазын болгаш контрольду сайыраңгайжыдарының эң чугула сорулгаларын айыткан.

1985 чылда ССРЭ-ниң болган РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планнарының дугайында база Күрүне бюджеттериниң дугайында хоойлуларны ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң сессияларынга хүлээп алган.

Дараазында чыл хөй-хөй талалары-биле аная эвес чыл болур. Ол дээрге СЭКП-ниң XXVII съездизиниге иделкейлиг белеткелдің чылы, Адаҗурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 40 чылының болгаш стахановчу шимчээшкиниң 50 чыл юбилейниң чылы. Чаа чылда бистерни маңан турар улуг ажылга бо бүгү үүлдер политиктиг оиза утка-шынарны киирип турар деп, эш К. У. Черненко (1984 ч.) Пленуму, ооң шиитпирлери, 1985 чылдың план төлевилелин болгаш бюджедин чугаалажып көрген СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң хуралы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. У. Черненконуң айтыышкынары болгаш салган сорулгалары партиягa болгаш чуртка политиктиг болгаш практиктиг улуг ужурдузалыг деп, илеткелчи демдеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң он бирги чыыжының иҥги сессиязынга база РСФСР-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының онгу сессиязынга 1985 чылда ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң планнарының болгаш Күрүне бюджединиң дугайында хоойлуларны хүлээп алган. Ол программалыг документилерни Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары изии-биле деткип турар.

Продукция бүдүрериниң болгаш ону сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле даалганы республиканың үлетпүрү хуусаадан эрте күүседкен. Көдээ ажыл-агыйның ишчилери боттарының бедиткен социалистиг хүлээлгелери— мал продуктуларын күрүнеге садар планын ажыр күүседкен. Чоннуң хандырылга адырлары, социал-культура хемчеглери улам ынай хөгжээн.

1984 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджедин баш бурун-демдеглээн. Ол ажыл амгы беш чылды чедиишкиниг доозарыынче болгаш он иҥги беш чылга эки, быжыг баазаны тургузарыынче бүгү-ле күштерни эвилелдээр лозунгуң адаабиле чоруттунган турар ужуруг.

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал планының төлевилелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели силериҥ чугаалажып көрүүшкүүнүнгe болгаш бадылады-ры-биле киирип турар деп, илеткелчи демдеглээн. 1984 чылдың план күүселдезиниң кол түңнелдеринге ол доктааган.

Республиканың улус ажылагыйының хөй адырларының ажыл-ишчилери Совет Тываның 40 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышты калбартпышаан, планныг даалгаларын күүселдезинге эки түңнелдерни чедип алган. 1984 чылдың планынга немей күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерининг күсели-биле пландан ажыр сорттуг 8 муң тонна даг-дүгүн, 3,5 миллион киловатт-шак электроэнергияны ажылдап кылган, 120 муң тонна хөмүр-дашты каскан, 3000 тонна сүттү, 1,5 миллион чуурганы бүдүрген. Үлетпүр продукциязын сайгарар план 101,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү—104,2 хуу күүсеттинер. Үлетпүр продукциязының немей өзүлдезинің 90 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күсели-биле чедип алган. Бот-үнеин чиигеткениниҥ 3 миллион хире рубль камнаалга чедип алдынган.

Республиканың совхозтары күрүнеге тараа, ногаа, картофель, сүт, дүк, чуурга садарының чыл планын күүсеткен. Эрткен чылдаазы-биле деннээрге, чер ажылының продукциязы элээн көвүдээн. Республикада 40 ажыг хойжуларчүс баш хойга болгаш өскүге онааштыр 100-тен 125 чедир хураганнарны, анайларны, алган, 65 саанчылар инек бүрүзүнден 1350-2300 килограмм, сүттү сагган. 1984 чылда 106,3 миллион рубльдің кол фондуларын ажыглалга киирер, керээлиг арга-биле күүседир тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 6,6 хуу улгадыр.

Республиканың социал хөгжүлдезиниң болгаш ооң ажылчы чоннарының чаагай чоруун бедидериниң программазын боттандырары 1984 чылда үргүлчүлээн деп, Д. С. Монгуш уламчылап чугаалаан. Чоннуң кижи бүрүзүниге онааштыр акша орулгалары 1983 чылдаазы-биле деңнээрге, 3 хуу көвүдээр болгаш 1263 хире рубль болур. 1983 чылдаазындан 14,5 миллион рубльдің баараннарын республиканың чоннуга хөй кыллыр садар. Чоннга ачы-дуза чедирининг хемчээли улгаткан.

Улус өөредилгези, культура, социал хандырылга болгаш кадык камгалалы бо чылын улам ынай хөгжээн. Хүндүскү өөредилгелиг ниити билиг школаларының өөреникчилерининг саны 65 муң ажыг болгаш эрткен чылдаазындан 1,4 хуу хөй болган. Чеди муң уруглар биргги класстарга бо чылын киргеп, оларның аразында дөрт муң уруглар 6 харлыында өөренип эгелээн.

Республиканың улус ажылагый адырлары 1984 чылдың планныг даалгаларын боттандырып турарында бар четпестерге илеткелчи база доктааган. Бо чылдың он бир айларында баараннаг продукция талазыбиле планны 11, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле — 15 бүдүрүлгелер күүсеттээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин эрткен чылдың деңнелинге чедир 17 бүдүрүлге хандырбаан. Оларның аразында «Тудуг кезектер» комбинады, «Шагонартяжстрой» трестин дузалал бүдүрүлгелер комбинады, Чадааанаың хлеб пунктузу, Туранның хлеб заводу, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинады, Шуурмактың ыяш пунктузу. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле планны күүсетпээн уржуунда республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери бо чылдың он бир айларында 2,3 миллион рубльдің продукциязын чедир бербээн. Чурт үлетпүрүнүң министерствозунуң (эш Пешков), Аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозунуң (эш Сат) бүдүрүлгелери 1984 чылдың планнарын продукцияның номенклатуразының болгаш ассортиментизинің талазы-биле күүсетпейн турар.

Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинде шыңгыы четпестерниң барын СЭКП обкомунуң V пленумунуң демдеглээнин илеткелчи айыткан. Суггаттыг черлерни четпес ажыглап, аңаа бедик дүжүттү алырын ам-даа хандырбаан, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арысканда суггарылга системазын ийи чыл бурунгаар ажыглага киирген, ынчалзажок ооң тудуун соора кылган уржуунда амга чедир ажыглаттынмайн турар. Тускай тургустунган «Көдээ ажылагый химия» албаны, РАУК-терининг болгаш совхозтарның удуртукчулары органиктиг болгаш минералдыг чемнишчидилгелерни суггаттыг черлерге ажыглаарынче кичээнгей салбайн турар.

Малдың баш санын өстүрери болгаш чаш малды менди доруктурары — мал ажылында кол айтырыг. Малдың ниити баш санында төрүүр малдың саны шоолуг эвес болуп артпышаан, чүгле 34,6 хуу. Чаш малды ап турары база чавыс. 1984 чылда Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик районнарның совхозтары чүс баш төрүүр малга онааштыр 44-49 бызааны, а «Октябрь 30 чылы», «Кызыгаар», «Искра», «Ак-Туруг» совхозтар чүгле 26-29 бызааны алган.

Малдың чем баазазының кошкаандан, уксаажыдылга ажылының деңнели чавыс болган уржуунда малдың продуктулуу бедивейн турар. Малдың хорамчазы бо чылын база улуг болган. Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Танды районнарның ажыл-агыйлары малдың улуг хорамчазын болдурган.

Көдээ ажыл-агыйда техниканы чавыс дениелдиг ажылган турар. 2800 тракторларын 48 хуузу, совхозтарда бар автомашиналарның — 38 хуузу үрелик болуп турар. Бо бүгү четпестерниң түңнелинде республиканың совхозтарынын 22 хуузу бо чылды карылгалыг доозуп турар.

Капитал тудугда байдал дүвүренчиг. Эң чугула тудугларны, оларның аразында «Тудуг кезектери» комбинаттың улуг панель бажың тудуунун цеги, Кызыл-Мажалыкта сүт заводу, Кызыл хоорайда хлеб заводу ажыглалга хуусаазында кирбээн.

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының төлевилелиниң кол үүлдерингe илеткелчи тодаргай доктааган. Бараанныг продукцияның хемчээлин республиканга ниитизи-биле 3,8 хуу, продукция сайгарарын 2,3 хуу улгаттырары көрдүүнүн турар. «Тыва даг-дүгү» комбинатка, Тываның электри четкилерингe, «Тыва тудуг материалдар» каттыжышкынынга, «Тыва суг тудуг» трестиҥ демир-бетон кылыглар заводунга бараанныг продукциянның өзүлдези республиканың өзүлдезин бедик болуру планнаттынып турар.

Аъш-чем бараннарындан хлебти болгаш хлеб кылыгларын бүдүрери 1,9 хуу, эътти—1,2 хуу, колбаса кылыгларын—2,1 хуу, кондитер кылыгларын бүдүрери—6 хуу көвүдээр. Аъш-чем программазын күүседирингe республиканга ниитизи-биле тарааны бүдүрерин 26,6 хуу, картофельди—42,8 хуу, ногааларны—2,8 хуу, сүттү—1,3 хуу, чуурганы—3,3 хуу көвүдедиҥ, гадан тараа культураларының дүжүдүн 11,8 центнер, картофельдің—100 центнер, ногааларның—175,6 центнер чедирери көрдүүнүн турар. 1985 чылда күрүнеге 30 муң тонна тарааны, 2 муң тонна ногааларны, 25 муң тонна эътти, 30 муң тонна сүттү, арыг дензизи 1370 тонна дүктү, 30 миллион чуурганы садарын план төлевилелинде айыткан. Ниитинің малын чемнер-биле хандырарынга 235 муң тонна сигенни, 100 муң тонна сенажты, 500 муң тонна силосту, 10 муң тонна витаминиг сиген далганын белеткээри көрдүүнүн турар. Ажыл-агыйларның бүгү категорияларының аайы-биле ниити продукцияның хемчээли 122,3 миллион рубль болур, 1984 чылдаазы-биле деңнээрге, 11,8 хуу улгадыр.

Республиканың улус ажылагыйын болгаш чонну транспорт-биле хандырарын улам ынай экижидери план төлевилелинде көрдүнгенин илеткелчи чугаалаан.

«Капитал тудугну планнаарын, организастаарын болгаш эргелеп башкарарын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың апрельде хүлээп алган доктаалында негелделерге дүүштүр 1985 чылдың капитал тудуунун планын ажылдап кылган деп, Д. С. Монгуш илеткелинге онзалап демдеглээн.

Чурттала-коммунал ажылагыйының тудугларын кылырынче 32,8 миллион рубльдің капитал салыышкыннарын угландырары, 149,5 муң дөрбелчин метр ниити шөлдүг чурттала бажыңнарын ажыглалга киирери, Кызыл хоорайга суг дамчыдылгазының, канализацияның болгаш чылыдылга четкилерин, Чаа Шагаан-Арыг хоорайга инженерлиг четкилерин, район котельнаязын тударын үргүлчүлээр.

Кадык камгалалдың адырларына 1,75 миллион рубльдің капитал салыышкыннарын шиҥгээдип алыр, Туран хоорайга эмнелге тудуун, Кызыл хоорайга спорт корпузун, Балгазынга тубсанаторийниң тудуун үргүлчүлээр, а ол ышкаш Кызылга поликлиника тудуун эгелээр.

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдеринге 59,7 миллион рубльдің капитал салыышкынарын тускайлаары, 28,2 муң баш малга кажааларны, малчынарга хөй чурттала бажыңнарын тудары көрдүүнүн турар.

Автомобиль оруктарын тударынга болгаш септээрингe 1985 чылда 7,4 миллион рубльдің капитал салыышкынарын тускайлаар. Кижи дугайында, спорт-биле хандырарын улам ынай экижидери план төлевилелинде көрдүнгенин илеткелчи чугаалаан.

«Капитал тудугну планнаарын, организастаарын болгаш эргелеп башкарарын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың апрельде хүлээп алган доктаалында негелделерге дүүштүр 1985 чылдың капитал тудуунун планын ажылдап кылган деп, Д. С. Монгуш илеткелинге онзалап демдеглээн.

Чурттала-коммунал ажылагыйының тудугларын кылырынче 32,8 миллион рубльдің капитал салыышкыннарын угландырары, 149,5 муң дөрбелчин метр ниити шөлдүг чурттала бажыңнарын ажыглалга киирери, Кызыл хоорайга суг дамчыдылгазының, канализацияның болгаш чылыдылга четкилерин, Чаа Шагаан-Арыг хоорайга инженерлиг четкилерин, район котельнаязын тударын үргүлчүлээр.

Кадык камгалалдың адырларына 1,75 миллион рубльдің капитал салыышкыннарын шиҥгээдип алыр, Туран хоорайга эмнелге тудуун, Кызыл хоорайга спорт корпузун, Балгазынга тубсанаторийниң тудуун үргүлчүлээр, а ол ышкаш Кызылга поликлиника тудуун эгелээр.

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдеринге 59,7 миллион рубльдің капитал салыышкыннарын тускайлаары, 28,2 муң баш малга кажааларны, малчынарга хөй чурттала бажыңнарын тудары көрдүүнүн турар.

Автомобиль оруктарын тударынга болгаш септээрингe 1985 чылда 7,4 миллион рубльдің капитал салыышкыннарын тускайлаар. Кижи дугайында, ооң материалдыг болгаш угаанбодал негелделерин улам долу хандырар дугайында сагыш салыышкын планның төвүнде тургустунган деп илеткелчи онзалап демдеглээн.

1985 чылда республиканың чурттакчы чонунга 307,5 миллион рубльдің бараанларын садары көрдүүнүн турар. Бараан саарылгазының немей өзүлдези 5,7 хуу болур. А көдээ черлерге бараан саарылгазы 5,8 хуу өзер. Көдээге чонга ачы-дуза чедирининг немей өзүлдези чаа чылда 6,4 хуу болур.

Чырыдыышкынның, культураның, кадык камгалалының болгаш социал хандырылганың материал-техниктиг баазазын улам ынай быжыглаар. Хандагайты, Баян-Кол, Шекпээр суурларга, «Май 1» совхозка школаларны, Элегес-Аксынга, Барлыкка, Шекпээрге, Чаа Шагаан-Арыга, Ак-Довуракка болгаш Кызылга уруглар садтарын ажыглалга киирери планда көрдүнген.

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының төлевилелинде көрдүнген даалгаларны чедиишкиниг күүседир талазы-биле чер-чер Советтериниң, министерстволарының, ведомстволарының болгаш ажыл-агый органнарының сорулгаларынга илеткелчи тодаргай доктааган.

1985 чылдың Күрүне планын долдур болгаш ажыр күүседиринче, республиканың экономиказын улам ынай хөгжүдеринче Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары боттарының бүгү күштерин, билиин болгаш дуржулгазын бүрүн угландырар дээзинге бүзүрелди Д. С. Монгуш илеткелиниң түңнелинде илергейлээн. **(Адыш часкаашкыны).**

1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында республиканың сан министри депутат Б. К. Будегечиевтиң илеткели

СЭКП ТК-ның октябрь (1984 ч.) Пленуму, ооң шиитпирлери, 1985 чылдың план төлевилелин болгаш бюджедин чугаалажып көрген СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң хуралы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. У. Черненконуң айтыышкынары болгаш салган сорулгалары партиягa болгаш чуртка политиктиг болгаш практиктиг улуг ужурдузалыг деп, илеткелчи демдеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң он бирги чыыжының иҥги сессиязынга база РСФСР-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының онгу сессиязынга 1985 чылда ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң планнарының болгаш Күрүне бюджединиң дугайында хоойлуларны хүлээп алган. Ол программалыг документилерни Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары изии-биле деткип турар.

Продукция бүдүрериниң болгаш ону сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле даалганы республиканың үлетпүрү хуусаадан эрте күүседкен. Көдээ ажыл-агыйның ишчилери боттарының бедиткен социалистиг хүлээлгелери— мал продуктуларын күрүнеге садар планын ажыр күүседкен. Чоннуң хандырылга адырлары, социал-культура хемчеглери улам ынай хөгжээн.

Республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол-кол сорулгаларын база темпизин сайгарын тура, Б. К. Будегечиев эртип турар чылда чамдык министерстволар, ведомстволар болгаш райхоорлазы-биле 101 хуу, чарыгдалдар—99 хуу күүсеттинер. Кызыл хоорайның болгаш бүгү районнарның бюджет орулгаларының күүселдезин хандыртынар.

1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджедин орулгалар болгаш чарыгдалдар талазыбиле 124 миллион 900 муң рубль, 1984 чылдаазынга деңнээрге, өзүлде 15 хуу болур, ону чугаалажып көөрү база бадылаары-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели киирип турар деп, илеткелчи уламчылаан.

Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелин республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планынга, РСФСР-ниң Күрүне бюджединге дүүштүр тургускан болгаш төлевилеттинген бүгү хемчеглерин акшаландырарын хандырар. Бюджет төлевилелин ажылдап кылып турар үеде кол ниҥгейгин ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидеринче, күш-ажыл, материал болгаш санхөө курлавырларының камнаалга чурумун шынгыы сагыырынче, ажыл-агыйларын болгаш бюджет орулгаларының мөөнизэшкиннерин көвүдедиринче кичээнгей салдынган.

Республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол-кол сорулгаларын база темпизин сайгарын тура, Б. К. Будегечиев эртип турар чылда чамдык министерстволар, ведомстволар болгаш райхоорлазы-биле 14 муң рубльди уран үүл училишезинге эт-херексел садарынче, 66 муң рубльди үну чок уругларының школаинтернадын болгаш Кызыл-Арыгның дузалал школазын капитал септээрингe база дериг-херекселдер садарынче шилчидерин саналдап турар.

Ол ышкаш 1983 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезин комиссия көрген болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин өзугаар бадылаарын саналдап турар.

Амгы үеде адыр бүрүзүнде, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде ажыл-агыйны сайыраңгайжыдар, бүдүрүлге күүсеттинерин долу ажыглаар, сагылга-чурумну болгаш корум-чурумну быжыглаар талазы-биле кылып турар ажылдың түңнелинден 1985 чылдың планын болгаш бюджедин боттандырары дыка хамааржыр деп, оратор уламчылаан. Организакчы болгаш политика-кижизидилгелиг ажылды бо чылын багай эвес чоруткаңындан улус ажылагыйынга чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Чижээ, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери продукция бүдүрериниң база ону сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр бедидериниң, продукцияның бот-үнезин немей чиигедириниң талазы-биле планын күүседирин хандырар. Чоннуң хереглел бараннарын көвүдээр. Республикага капитал салыышкыны хөй-биле шиҥгээдип алдынар, социал-культура объектилери туттунар. Транспорт бүдүрүлгелери планын күүседиптер. Чер ажылының болгаш мал ажылының продукциязының ниити хемчээли өскен, күрүнеге тараа, ногаа болгаш дүк садар план күүсеттинген.

Ындыг-даа болза, республиканың чамдык министерстволарының болгаш ведомстволарының ажылында улуг четпестер бар деп, Ш. Д. Куулар уламчылаан. Чаа техниканы болгаш технологияны шиҥгээдип ап турарында четпестер хөй, ажыл шагының чидирии болуп турар, материал-техниктиг курлавырлар чедир ажыглаттынмайн келген. Бо чылын сула ажылдаан черлерни илеткелчи адаан.

Республиканың тудугжулары базы бар аргаларны ажыглавайн турар. Смета хажыдар, тудуг ажылын куду шынарлыг чорудар дээн ышкаш четпестер ам-даа чайлаттынмаан. Капитал салыышкынарны чедир шиҥгээдип албайн турарындан чурттала бажыңнары, школа назыны четпээн уруглар албан черлери, школалар чедиҥ туттунмаан.

Көдээ ажыл-агыйда четпестерге база ол доктааган. Мал продуктулары ооҗум темпилиг бедип турар. Чаш малдың баш саны эвээш. Ылаңгыя Сут-Хөл, Чөөн-Хемчик, Эрзин болгаш Тожу районнарда малдың өлүп хораар чоруу хөй болуп артпышаан. Тараа, ногаа база өске-даа культураларның дүжүткүү чавыс, чер ажылының зона системазын кошкак шиҥгээдип ап турарының хереги ол. Суггаттыг черлерде чавыс дүжүт алган черлерге илеткелчи «Енисей», С. Тока аттыг болгаш Карл Маркс аттыг совхозтарны адаан.

Ниити ажылалдың автотранспорт бүдүрүлгелери планныг онаалдаларын күүсеттинер турар. Хем болгаш агаар флоттарының ажылында четпестер хөй. Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң адырларынга хамаарыштыр хомудаллар эвээш эвес. Республиканың садыг бүдүрүлгелери планныг даалгаларны чедир күүсеттинер турар, ол ышкаш чоннуң калбак хереглел бараннары чедишпес таварылгалар бар. Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылында, ылаңгыя көдээ черде, четпестер хөй.

СЭКП-ниң XXVII съездиниге

★

Илеткелдер талазы-биле бир дугаарында СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары депутат **Б. П. Свинцов** санал берген.

СЭКП-ниң XXVI съездизинин, партия ТК-ның дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Политбюрозунга эш К. У. Черненконуң чугаазында айтыышкынарны амыдыралга боттандырар дээш наймысылалдын ажыл-ишчилери күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдан турарын ол демдеглээн. Үлетпүр бүдүрүлгелер 1984 чылдың планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседир турар. 9 бүдүрүлге, беш үс ажыг ажылчын он бирги беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседкен. Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш хемчеглерни, партия, совет, профэвилел, ажыл-агый органнары ап турар, ооң түңнелинде ажыл шагы үзер, прогулдаар чоруктар дыка кызырылган. Ындыг-даа болза күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажыл-агыйжы эвес чоруктар хөй болуп артпышаан, орта удур демиселди күштелдиреринг оратор айтыг совхозтарны адаан.

★

чедиишкиниг күүседир турар. 9 бүдүрүлге, беш үс ажыг ажылчын он бирги беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседкен. Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш хемчеглерни, партия, совет, профэвилел, ажыл-агый органнары ап турар, ооң түңнелинде ажыл шагы үзер, прогулдаар чоруктар дыка кызырылган. Ындыг-даа болза күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажыл-агыйжы эвес чоруктар хөй болуп артпышаан, орта удур демиселди күштелдиреринг оратор айтыг совхозтарны адаан.

★

болгаш Улуг Тиилелгениҥ 40 чылынга уткуштур социалистиг чарышты дээштиг организастаарын, 1985 чылдың планныг даалгаларын бүрүн күүседир дээш бүгү күштү мөөнизэрин улус депутаттарының чер-чер Советтериниҥ, министерстволарга болгаш ведомстволарга, бүдүрүлгелерге база организацияларга комиссия сүмелээн.

★

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының болгаш 1985 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында илеткелдерде республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдериниң, ажылчы чоннарың амыдыралының деннелин бедидериниң хемчеглерин айыткан, ол болза кижи дугайында Коммунистиг партиянын, Совет чазактың ада сагыш салыышкыны дээрзин ол чугаалаан.

(Уланчызы 3-ку арында).

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПЛАН-БЮДЖЕТ БОЛГАШ ӨСКЕ-ДААА ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНДАН ПЛАН-БЮДЖЕТ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДАРГАЗЫ ДЕПУТАТ Ш. Д. КУУЛАРНЫҢ ЭДЕРИНЧИ ИЛЕТКЕЛИНДЕН

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын база ооң 1984 чылда күүсеттинип турарын, а ол ышкаш 1985 чылда Күрүне бюджедин база 1983 чылда бюджеттің күүселдезиниң дугайында отчёттуу Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң План-бюджет болгаш өске-даа доктаамал комиссиялары баш удур көрген деп, илеткелчи чугаалаан.

Келир чылдың Күрүне планы болгаш Күрүне бюджеди партияның XXVI съездизинин, СЭКП ТК-ның октябрь (1984 ч.) Пленумунуң негелделеринге болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. У. Черненконуң айтыышкынларынга дүгжүп турар дээрзин комиссиялар демдеглээн.

Тыва АССР-ниң Күрүне планында көрдүнген даалгалар республиканың экономиказын быжыглаарынче болгаш хөгжүдеринче угланган хемчеглер киирип турар, ажыл-агыйны ажыктыг чорудар, бар аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаар, эртем-техниктиг депшилгени шиҥгээдип алыр, күш-ажылды база бүдүрүлгени организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарын амыдырал деннелин улам ынай эвижидер хемчеглер ында ажыллан ыылдынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын бадылаары-биле даалгалар комиссиялар киирип турар.

Автооруктарны тудар болгаш ажыглаар талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң, Тыва АССР-ниң Аъш-чем үлетпүрү министерствозунуң ведомстволарында бүдүрүлгелериниң чидириглери болгаш чарыгдалдарын, а ол ышкаш Тыва респотребсоюзтуң саарылга шүүделин кызырганының күсели-биле республика бюджединче кирер арыг орулганын болгаш телевиринің планын 80 муң рубльге көвүдедирин, ооң ниитиниҥ 14 муң рубльди уран ажыктыг чорудар, бар аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаар, эртем-техниктиг депшилгени шиҥгээдип алыр, күш-ажылды база бүдүрүлгени организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарын амыдырал деннелин улам ынай эвижидер хемчеглер ында ажыллан ыылдынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын бадылаары-биле даалгалар комиссиялар киирип турар.

Автооруктарны тудар болгаш ажыглаар талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң, Тыва АССР-ниң Аъш-чем үлетпүрү министерствозунуң ведомстволарында бүдүрүлгелериниң чидириглери болгаш чарыгдалдарын, а ол ышкаш Тыва респотребсоюзтуң саарылга шүүделин кызырганының күсели-биле республика бюджединче кирер арыг орулганын болгаш телевиринің планын 80 муң рубльге көвүдедирин, ооң ниитиниҥ 14 муң рубльди уран ажыктыг чорудар, бар аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаар, эртем-техниктиг депшилгени шиҥгээдип алыр, күш-ажылды база бүдүрүлгени организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарын амыдырал деннелин улам ынай эвижидер хемчеглер ында ажыллан ыылдынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын бадылаары-биле даалгалар комиссиялар киирип турар.

Автооруктарны тудар болгаш ажыглаар талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң, Тыва АССР-ниң Аъш-чем үлетпүрү министерствозунуң ведомстволарында бүдүрүлгелериниң чидириглери болгаш чарыгдалдарын, а ол ышкаш Тыва респотребсоюзтуң саарылга шүүделин кызырганының күсели-биле республика бюджединче кирер арыг орулганын болгаш телевиринің планын 80 муң рубльге көвүдедирин, ооң ниитиниҥ 14 муң рубльди уран ажыктыг чорудар, бар аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаар, эртем-техниктиг депшилгени шиҥгээдип алыр, күш-ажылды база бүдүрүлгени организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарын амыдырал деннелин улам ынай эвижидер хемчеглер ында ажыллан ыылдынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын бадылаары-биле даалгалар комиссиялар киирип турар.

Автооруктарны тудар болгаш ажыглаар талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң, Тыва АССР-ниң Аъш-чем үлетпүрү министерствозунуң ведомстволарында бүдүрүлгелериниң чидириглери болгаш чарыгдалдарын, а ол ышкаш Тыва респотребсоюзтуң саарылга шүүделин кызырганының күсели-биле республика бюджединче кирер арыг орулганын болгаш телевиринің планын 80 муң рубльге көвүдедирин, ооң ниитиниҥ 14 муң рубльди уран ажыктыг чорудар, бар аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаар, эртем-техниктиг депшилгени шиҥгээдип алыр, күш-ажылды база бүдүрүлгени организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарын амыдырал деннелин улам ынай эвижидер хемчеглер ында ажыллан ыылдынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеннин 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планын бадылаары-биле даалгалар комиссиялар киирип турар.

Автооруктарны тудар болгаш ажыглаар талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң, Тыва АССР-ниң Аъш-чем үлетпүрү министерствозунуң ведомстволарында бүдүрүлгелериниң чидириглери болгаш чарыгдалдарын, а ол ышкаш Тыва респотребсоюзтуң саарылга шүүделин кызырганының күсели-биле республика бюджединче кирер арыг орулганын болгаш телевиринің планын 80 муң рубльге көвүдедирин, ооң ниитиниҥ 14 муң рубльди уран ажыктыг чорудар, бар аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаар, эртем-техниктиг депшилгени шиҥгээдип алыр, күш-ажылды база бүдүрүлгени организастаарын сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарын амыдырал деннелин улам ынай эвижидер хемчеглер ында ажыллан ыылдынган.

ЧОННУҢ ТӨЛЕПТИГЛЕРИН ДЕПШИДИП ТУРАР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

гайында доктаалды хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

Владимир областың Ковров хоорайында В. А. Дегтярев аттыг заводтуң ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Ковровтуң сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы **Дмитрий Константинович Устиновту** депшидерин бир эп-сеткилдиг доктааткан.

Машина тудуунуң заводунуң ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы Москва чоогунда Калининград хоорайның Калинин аттыг Культура ордузунга болган. РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Калининградтың сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри **Андрей Андреевич Громыкону** депшидерин хуралга бир үн-биле доктааткан.

Ленинградтың С. М. Киров аттыг нарын хендир аргыыр комбинадының ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралынга аргыкчы ажылчын Л. М. Пименова чүве чугаалаан болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Смольныйның сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы **Дмитрий Константинович Устиновту** депшидерин бир эп-сеткилдиг доктааткан.

Машина тудуунуң заводунуң ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы Москва чоогунда Калининград хоорайның Калинин аттыг Культура ордузунга болган. РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Калининградтың сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри **Андрей Андреевич Громыкону** депшидерин хуралга бир үн-биле доктааткан.

Ленинградтың С. М. Киров аттыг нарын хендир аргыыр комбинадының ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралынга аргыкчы ажылчын Л. М. Пименова чүве чугаалаан болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Смольныйның сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Г. В. Романовту депшидерин саналдаан. Хуралдың киржикчилери оон саналын бүрүн деткээн болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Смольныйның сонгулда округундан **Григорий Васильевич Романовту** депшидерин бир үн-биле доктааткан.

Алтайның «Барнаульский» совхозунуң ажыл-ишчилери коллектив хуралынга сорук киришкиниг чылган. Ол ажыл-агый бо чылдың планын бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсеткен.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Төп сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Г. А. Алиевти депшидерин совхозтуң кол мал эмчизи А. Н. Сарапкин саналдаан. РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Төп сонгулда округундан **Гейдар Алиевич Алиевти** депшидер дугайында доктаалды хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

Волгоградтың «Кызыл Октябрь» металлургия заводунуң ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы Ленин аттыг Культура ордузунга болган. Мартен цегинин бүдүрүлге-техниктиг өөредилгезинин инструктору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Ф. Серков чүве чугаалаан болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Краснооктябрьскийниң сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. И. Воротниковту депшидерин саналдаан.

СЭКП-ниң болгаш Совет күүрүнинің көскү ажылдакчызы В. И. Воротников партия болгаш күүрүне ажылынга, партияга, чонга бараан болурунга бүгү күжүн болгаш байлак дуржулгазын берип турарын хуралга санал бергеннер демдеглээн. РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга Краснооктябрьскийниң сонгулда округундан **Виталий Иванович Воротниковту** депшидерин хуралга бир үн-биле доктааткан.

Новосибирск хоорайда «Сибсельмаш» бүдүрүлге каттыжышкынынга болган хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган доктаалынга мынчаар бижээн: РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидаттар кылдыр Ленин сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш каттыжышкынының ажылчыны **Нина Михайловна Пирязеваны** депшидер.

Уралдың автомобиль заводунуң ажыл-ишчилериниң хуралы Челябинск областың Миасс хоорайынга болган. РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Миасс сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы М. С. Соломенцевти депшидерин саналдаан. СЭКП-ниң көскү ажылдакчызы Михаил Сергеевич Соломенцев партияның чорутканы бүгү-ле черлерге организакчы улуг аргаларын, партийжи принципиалдының, партияга болгаш чонга бердингенин көргүзүп турар деп, оратор чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Миасс сонгулда округундан **Михаил Сергеевич Соломенцевти** депшидерин хуралга бир үн-биле доктааткан.

УКРАИН ССР

Киевтиң «Маяк» эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы Украин ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Киев хоорайның сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш УССР-ниң Эртемнер академиязының Е. О. Патон аттыг электросварка институдунуң директору, УССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры **Борис Евгеньевич Патонну** депшидер дугайында доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Днепропетровск области Днепродзержинскийниң коксохимия заводунуң ажыл-ишчилериниң хуралы болган. Республиканың Дээди Соведениң депутадынга кандидат кылдыр Баглейскийниң сонгулда округундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкийни депшидерин партком секретары А. А. Бокурака бүдүрүлге коллективиниң өмүнээзинден саналдаан. Хурал бир үн-биле мынча деп доктааткан: Украин ССРЭ-ниң Дээди Соведениң депутадычча кандидат кылдыр Баглейскийниң сонгулда округундан **Владимир Васильевич Щербицкийни** депшидер.

БЕЛОРУС ССР

Минскиниң «Интеграл» бүдүрүлге каттыжышкынынга хурал бедик көдүүлүүшкүнүг болуп эрткен. Белорус ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Октябрь сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш каттыжышкынының ажылчыны **Тамара Михайловна Безручкону** депшидерин хуралга шиитпирлээн.

УЗБЕК ССР

Узбек ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Горький сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш каттыжышкынының слесарь ажылчыны **Назрилла Маннаповту** депшидерин Ташкентиниң В. П. Чкалов аттыг ужар түүл бүдүрүлге каттыжышкынының коллективиниң хуралынга бир үн-биле доктааткан.

КАЗАХ ССР

Алма-Атаның Ф. Э. Дзержинский аттыг трикотаж бүдүрүлге каттыжышкынының коллективиниң хуралы байырлыг байдалга болган. Казах ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Алма-Атаның Үлетпүр сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш машина тудуунуң С. М. Киров аттыг заводунуң өрүмнекчизи **Валентина Алексеевна Алексееваны** депшидер дугайында шиитпирин бир үн-биле хүлээп алган.

Казах ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Жданов сонгулда округундан **Динмухамед Ахмедович Кунаевти** болгаш дагжылар бригадирин Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Жанибай Игибаевти** депшидерин «Караганда-уголь» каттыжышкынының Т. Кузембаев аттыг шахтазының коллективи бир эп-сеткилдиг доктааткан.

ГРУЗИН ССР

Тбилисиниң электровагон септээр заводунуң коллективиниң хуралы бедик идепкейлиг байдалга болган. Коллективтиң чаңгыс аай бодалын хуралдың хүлээп алган доктаалынга илергейлээн: Грузин ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Демир-орук сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш заводтуң токарь ажылчыны **Гиви Сергеевич Гачечиладзени** депшидер.

АЗЕРБАЙДЖАН ССР

Азербайджан ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Гюргян сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш каттыжышкынының үшкү нефть тывыжының оператору **Мирзамурад Джалил оглы Джалиловту** депшидер дугайында доктаалды нефть тывыжының СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг бүдүрүлге каттыжышкынының ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралынга хүлээп алган.

ЛИТВА ССР

Литва ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Үлетпүр сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш завод слесарь **Ромуальдас-Альгирдас Ремигиевич Мацкявичюсту** депшидер дугайында доктаалды радиохемчээкчи приборларның Вильнюста Октябрьның 60 чылы аттыг заводунуң коллективи бодунуң хуралынга бир үн-биле хүлээп алган.

МОЛДАВ ССР

Кишинёвтуң трактор заводунга хөй кижи киржикчилиг хурал болган. Хуралга бир үн-биле хүлээп алган доктаалда айытканы болза: Молдав ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Чернышев сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш шуткуур цехтың бригадири **Иван Профирович Морарыны** депшидер.

ЛАТВИЯ ССР*

Латвия ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Рига сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш бүдүрүлгениң слесарь ажылчыны **Константин Иванович Нюкшаны** депшидер дугайында доктаалды Риганың «Электромашина тудуунуң заводу бүдүрүлге каттыжышкынынга болган хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

КЫРГЫС ССР

Кыргыс ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр **Константин Устинович Черненкону** болгаш электросварщиктер бригадири ССРЭ-ниң Күрүне шиналының лауреады **Барктабас Жапаровту** депшидерин Фрунзениң көдээ ажыл-агый машиналарының М. В. Фрунзе аттыг заводунга болган хуралдың киржикчилери бир эп-сеткилдиг шиитпирлээн.

ТАДЖИК ССР

Душанбениң Н. К. Крупская аттыг торгу комбинадынга хөй кижи киржикчилиг хурал болган. Таджик ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Чкалов сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш пес-таавычы **Сабохат Мирзораджабовна Рахимованы** депшидерин хуралдың киржикчилери бир үн-биле шиитпирлээн.

АРМЯН ССР

Армян ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Ереван-Гарибджанян сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш каттыжышкынының аппаратчиктер бригадири, Арменияның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү **Сурен Мартиросович Петросянны** депшидер дугайында «Накри» эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының коллективиниң хуралы бир үн-биле доктааткан.

ТУРКМЕН ССР

«Ашхабадхлеб» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективиниң хуралы болган: Туркмен ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Институт сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш каттыжышкынының хлеб бышырар мастери Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Эсет Хамраевти** депшидерин хуралга бир үн-биле доктааткан.

ЭСТОН ССР

Эстон ССР-ниң Дээди Соведениң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Кохтла-Ярве-Южный сонгулда округундан **Константин Устинович Черненкону** болгаш экскаватор машинизи **Майдо Альбертович Агурну** депшидерин «Эстонсланец» бүдүрүлге каттыжышкынының «Октябрьский» сланец разрезиниң коллективиниң хуралынга бир үн-биле шиитпирлээн.

* * *

Депутаттарга кандидаттарның бүзүреттирген кижилерин болгаш округтарның сонгулда мурнунуң чөвүлел хуралдарынга баар төлөөлекчилерин хуралдарга сонгаан, депшиттирген кандидатураларны деткинрин оларга дааскан.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Соведениң бешки чыыжының онгу сессиязы

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

(Төнчүзү. Эгези 2-ги арында).

Найысылалдың депутаттарының-мурнуңдан республиканың Күрүне планын болгаш Күрүне бюджедин үүлдүг деп хүлээп алырын саналдаан.

1985 чылда хоорайның ажылчы чоннарының сорулгаларына ол доктааган. Капитал тудугну, транспорт ажылын экижидериниң болгаш улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң өске-даа айтырыгларын чугаалаан.

Тес-Хемде «Чодураа» совхозтуң директору депутат **М. С.-Б. Арапчорга** сөс берген. Совхозтуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың дөртү чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш эки ажылдаан түнелинде чамдык чедиишкиннерлиг болганын ол дыннаткан. Амгы үеде мал кыштаглаашкынын организастыг эрттиреринче улуг кичээнгейни улус депутаттарының көдээ Соведениң күүскому, совхозтуң дирекциязы салып турар.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир совхоз бүдүрүлгезинде четпестерге доктааган. Комсомолчуларны болгаш аныяктарны мал ажылынче чорударының, оларның ажылдаарынга, чурттаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының эргежок чугулазын ол айыткан. Суггаттыг черлерни калбартырын, Кызыл — Эрзин аразының автомобиль оруун тударын дүргедедирин ол саналынга чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунга эш К. У. Черненкоуун чугаазында болгаш ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң сессияларының материалдарында капитал тудугнуң айтырыгларынче улуг кичээнгейни салган, ол бүгудеге билдингир, чүге дээрге экономиктиг болгаш социал хөгжүдениң планныг онаалдаларын чедиишкиннг күүседири оон улуу-биле хамааржыр деп, «Шагонартяжстрой» трестиң № 15 механизация эргелениң аар кран машинизи депутат **Л. В. Тряскин** саналының эгезинде чугаалаан. Сөөлгү чылдарда Чаа Шагаан-Арыг хоорай сайзыраан, чаагайжып орар, ында ажылдалга кирген объектилерни оратор адаан.

Капитал тудугну хөгжүдер дээш ап чорудуп турар хемчеглер кошкак болуп турарын депутат шүүмчүлээн. Он чыл мурнунда-ла турган четпестер ам-даа чайлаттынмаан. Ол болза тудугжуларның ажылдаарына, чурттаарына таарымчалыг байдалдарны тургуспайн турары-дыр. Ооң уламындан кадрларның ажылдан үнери хөй болуп артпышаан. Оон ангыда тудугну планнап турарында четпестерни айыткан.

1985 чылда Чаа Шагаан-Арыгның тудугжулары эки ажылдаарын хүлээнип турарын ол чугаалаан.

СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары депутат **А. Ч. Монгуш** бодунуң саналынга районуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чедиишкиннерге доктаагаш, чедир шиитпирлээр айтырыгларны* айтып, ылаңгыя мал кыштаглаашкынында бергедээшкиннерни чугаалаан. Район девискээринде хар улуг дүшкеи, соок улуг. Ынчангаш ниитниң малын кыштап хүрменди ажырары дээш бүгү күштү мөөнеп, организас. массалыг хемчеглөрни чорутканын ол демдеглээн. Бо талазы-биле районну кыварчаар материалдар, оттулар түүл-биле чедир хандырарының айтырыгларын шиитпирлээринге дузаны ол республиканың хамаарылгалыг органнарындан дилээн.

Депутат Тес хемни кежир көвүрүг тударының айтырыы херек кырында боттанмайн турарын айтып, бо талазы-биле чогуур хемчеглерни ап чорударын, ол тудугну тударынга керээлиг тудуг организациязын быжыглаарының база ол ышкаш Эрзин суурга уруглар садын тударының талазы-биле айтырыгны шиитпирлээриниң аргазын көөрүн дилээн.

Индирде — Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуңЭэр-Хавак сүт-бараан фермазының саанчызы депутат **А. Х. Билчей.** Фермазының ажылнжин чугаалаан, ол инектиң уксаазын экижидериниң айтырыгларынга доктааган. Хөйдаа, эвээш-даа продукт бээр малды азыраарынга чарыгдал, күш дөмей үнер, ынчангаш суткүр коданны тургузарынга Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш уксаажыдылга каттыжышкынының дузазы негеттинип турарын айыткан. Фермада саалданы болгаш күш-ажылды механизастаарыпын хемчеглери чедир боттанмайн турарын депутат шүүмүлээн.

Ниити районнуң тудуг-суур хөгжүлдезинге тускайжыттынган тудуг организациязының чок болуп турары шаптыктыг. № 741 КМК-ның Тээлиде бот-орулга-чарылгалыг участогу сөөлгү чылдарда планныг даалгаларын күүсетпейн келген. Тудуг материалдары, механизмнер-биле хандырылга багай. «Тыва көдээ тудуг» трестиң көжүп чоруур механизастаан колониязын районга организастап тургузарының айтырыын өөренип көөрүн ол дилээн. Ол ышкаш Тээли-Кызыл аразының оруун долузуубиле асфальтылаарын районнуң чону четтикпейн манап турар деп, депутат демдеглээн.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының техниктиг улуг күчүзүн долу ажыглаарынга үлүүн киирин турар организацияларга Сельхозтехника салбырлары хамааржыр, олар бүгү районнарда тургустунган деп, Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агыйының материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы депутат **С. М. Мешкорудников** демдеглээш, оларның ажылында ам-даа хөй четпестер барын бот-шүгүмчүлекчи ёзу-биле айыткан. Септээн техниканың шынары багай, көдээ ажыл-агыйда механизацияның деңнели куду бооп артпышаан. Ылаңгыя улуг күчүлүг К-700 хевирлиг тракторларның ажыглалы, септелгези кончуг багай. Чамдык районнарда тургустунган Сельхозтехника салбырлары ам-даа хөөгүп ажылдавайн турар. Сельхозтехника бүдүрүлгелериниң ажылын экижидериниң, оларның агроүлетпүр каттыжышкынларының составынга чарылбас кезээ бооп, совхозтарга улуг дуза чедиреринге кандыг хемчеглерни алза чугулазын депутат айыткан. Сельхозтехника бүдүрүлгелериниң тудуг-суур базазын калбартырынга тудуг организацияларының керээлиг хүлээлгелериниң боттанмайн турарын ол айыткаш, бо талазы-биле чогумчалыг ажылдаарын күүзээн.

Көдээ ажыл-агыйын механизаторларның билиг-мергежил бедидериниң, өөредилгезиниң деңнелин бедидериниң айтырыгларын чугулалап көөрүн, боттуг шиитпирлээриниң эргежок чугулазын ол демдеглээн.

— Он бирги беш чылда район экономиктиг болгаш социал хөгжүлде талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Он бирги беш чылдың эрткен үш чылларында болгаш он бир айларында районда эт бүдүрүлгези 31, сүттүү — 19, дуктүү—11 хуула өскен. Район күрүнеге эт, сүт болгаш дук садарының дөрт чыл планын бо чылдың октябрь 1-де күүсеткенин Барын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң суггатчызы депутат **М. С. Хомушку** саналынга демдеглээн.

Суггаттыг черлериниң ажыглалын экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны чорутканының түнелинде бедик дүшина-техниказын эки, үр хуусаалыг ажыглаарынга механизатор кадрларның билиг-мергежили, дуржулгазы улуг ужур-дузалыын, ынчангаш совхозтуң суггатчылары суггаттыг черлерден тарааның 12-15 центнер дужудун өстүрүп ап турар. Хөй чылдыг сигеннин 30 центнерден хөй дужудун Элбек-оол Монгуштуң удуртуп турар звенозу өстүрүп алган.

Ынчалза-даа мелиорацияның болгаш суггаттыг черлериниң ажыктыын бедидер ажылда ам-даа чедир кылдынмайн турар түүлдер хөй. Бо бүгү четпестер чер ажылының зона системазын ноожум пептередип, органиктиг болгаш минералдыг чемнишчидилгелерни норма ёзугаар төкпейн, суггарылганы четпес организастап турарында. «Барлык» совхозтуң мал ажылдыг салбыры Бижиктиг-Хая суурнуң чурттакчы чону чылдан чылче өзүп турар. Ынчангаш Бижиктиг-Хая салбырына сес чыл школазының тудуун 1985 чылдың планына киирерин ол дилээн.

Тыва АССР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри **И. П. Пешков** саналынга демдеглээн болза, республиканың чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери үш чыл он айларның дургузунда үлетпүр бүдүреринің планын 106,2, ону сайгарарының планын 102,1 хуу күүсеткен. Чонуң хереглел бараанларын 4387 муң рубльге, план 4299 муң рубль бүдүрген. 73 тонна чугайны, 3600 куб. метр пиломатериалды болгаш өске-даа кылыгларны пландан дашкаар бүдүрген. Чонга ачы-дуза чедиреринің планын 32,8 муң рубль ажыр бүдүрген.

Күш-ажылчы коллективтериниң ажылын улам экижидер дээш, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип турар. Чижээ, Кызылда мебель фабриказының чымчак мебель цегинин коммунистиг күш-ажыл бригадазы бар. Ооң бригадири Т. Н. Манова. Бригада экономикага камналгалыг, шак-үени чөптүг ажыглап турар. Ооң уламындан бедик көргүзүглерлиг. Шалыпчыларның дуржулгазын нептередип, оларның ажыл-херектерин үлегер кылдыр көргүзүп келген.

Ынчалза-даа шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар эвээш эвес дээрзин ол чугаалаан. Материал-техниктиг база сайзыралды албаан. Күш-ажылдың механизастаттынганы чогуур деннелде эвес. Чамдык продукциның шынары куду, ассортиментизи кызы.

Технологияның эде дерилгезин чорудуп, чаа дерилгелерни бүдүрүлгеге ажыглап киирип, чурттаалга тудуунга үндүрген капитал салыышкынны ажыглап турган, планныг онаалдаларны күүседирин чедип алырын И. П. Пешков саналынга демдеглээн.

Кызылдың хоорайлар аразының телефон станциязының телефонизи депутат **Т. Д. Щевцова** республиканың харылзаа ажылдакчыларының ажылижинге доктааган. Ооң демдеглээнин болза, тариф орулгалар талазы-биле план 102,3 хуу күүсеттинген. Ол деңнел эрткен чылдың бо үеви-биле алырга, 6,3 хуу өскен. Тыванын харылзаачылары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чигедир дээш, хызымак ажылдап турар.

Социалистиг чарышты таарымчалыг кылдыр организастаанындан чедиишкиннер база бар болган. Чарышты «Беш чылга — шалыпчы күш-ажыл!», «Совет Тыванын 40 чылынга— шалыпчы 40 неделя!» кыйгырыглар-биле организастап турган.

Бүдүрүлгеин автоматчыдар талазы-биле чамдык хемчеглер алдынган. Район төптерин-биле телефон харылзаазы экижээн. Немей ажылдарны кылып чорутканының соонда Чадаана, Хандагайты, Мугур-Аксының телефон харылзаазы экижин турар.

Ажылда четпестер ам-даа бар. Чагыкчының шагын чидирип, ол кижиге доңгуй болуп турар таварылгалар эвээш эвес.

Чоокку үеде биске 52 специалист немежип келир, ажылдаар шолуунуг алгыр. Ол ажылдар-биле холбашкан айтырыгларны бөгүнгүнүң кичээнгейинге алыры чугула.

Улус депутаттарының Сүт-Хөл район Соведениң күүсекчи комитединиң даргазы **Ч. Б. Монгуш** саналынга чаа районнуң бүдүрүлге болгаш көдээ ажыл-агыйының коллективтериниң планныг онаалдаларны күүседип турарының дугайында чугаалаан. Район дук бүдүрериниң планын 101,3 хуу күүсеткен. Чер ажылының ажыктыын бедидер талазы-биле чамдык түүлдер кылдынган. Бир гектардан-на районнуң тараажылары 13,3 центнер дужуттуг ортумаа-биле ажаан алган.

Районнуң харылзаа белдири, «Сельхозтехника» салбыры, чуртталга-коммунал ажылагыйы, өске-даа черлер планныг онаалдаларын күүсединнкен. Чадаана хемни кежир көвүрүг туттуунга, чамдык суурлар-биле орук харылзаазы экижээн. Экономика, сан чурумун быжыглаарының хемчеглери алдынган.

Ынчалза-даа тудуг-суур, көдээ ажыл-агый, ылаңгыя малды кыштан хүр ажырар талазы-биле эвээш эвес ажылдар бар болуп турарын ол демдеглээн.

БЕДИК БҮЗҮРЕЛ-БИЛЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

күш-ажылчы дептериниде бо бүдүрүлгеге ажылдап киргениниң дугайында чаңгыс-ла бижилге бар. Ооң күрүне планын күүсетпейн барганы ындыг ай чок. Онгу, он бирги беш чылдарының планныг онаалдазын ол хуусаадан эрте күүсеткен. Ону дараазында көргүзүглерге бадыткап болур. Бо беш чылдың эрткен чылдарының планныг онаалдаларын ол 130. 140 хуу күүсеткен. В. И. Баев —Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга төлептиг.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга Кызылдың Заозёрный № 22 сонгулда округундан № 1 АТБ-ниң чолаачызы **Виктор Иванович Баевти** депшидер деп саналды хуралдың киржикчилери бир үн-биле деткээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга Тандыда «Россия» совхозтуң ажылчыныларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадын Владимировка № 97 сонгулда округундан депшидериниң хуралынга СЭКП Танды райкомунуң ийиги секретары Н. Ф. Болотов сөс алгаш, чуртта болгаш бистин республикада сонгулдаларга белеткелдерини канчаар чоруп турарының дугайын чугаалааш, районнуң ажыл-ишчилериниң беш чылдың дөртү чылында ажыл-ижинге доктааган.

Дараазында совхозтуң зоотехниги Г. И. Павлова сөс алгаш, Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга совхозтуң мурнакчы кадарчызы **Дизенмаа Чорбаевна Хунаны** депшидерин саналдаан. Ол саналды кадарчылар Д. Санчат, С. Сюрюн олар деткип, Д. Ч. Хуна депутаттың кандидадынга төлептиг дээрзин бүзүреткениер.

* * *

Кызыл-Мажалыктың эт комбинадының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга комбинаттың ажылчыны Полина Чаңгаевна Аракчааны депшидер дугайында доктаалды хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

В. КУУЛАР.

Комбинатта партия эге организациязының секретары В. Е. Гилева сөс алгаш, Кызыл-Мажалыктың Чөөн талакы № 38 сонгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга комбинаттың субпродуктулар цегинин ажылчыны **Полина Чаңгаевна Аракчааны** депшидерин саналдаан. Хуралдың киржикчилери ол саналды чаңгыс үн-биле деткээн.

Кызыл-Мажалыктың Чөөн талакы № 38 сонгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Соведениге депутаттың кандидадынга комбинаттың ажылчыны Полина Чаңгаевна Аракчааны депшидер дугайында доктаалды хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

В. КУУЛАР.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ АЯН-ЧОРУУ

ЛОНДОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачёв лейбористиг партияның удуртукчузу Н. Киннок демдеглээн.

Космосту милитаризаставас болгаш ядролуг чепсектерни кызырар айтырытта хамаарыштыр үзел-бодалдарның чоок байдалы санал-онаалдар солчуушкунуң үезинде бадыткаттынган. АКШ-биле ам болур чугаалажыышкыннар эң чугула ужур-дузалыг, космоска боо-чепсектерни эндере тургузарын болдурбазы амгы үениң байдалдарында онза чугула деп, ССРЭ-ниң санап турарын совет таладан демдеглээн.

Ядролуг кыжаныышкыны болдурбазының хөрөнге ажылчын шимчээшкининиң, тайбыңга ынак депшилгелиг бүгү күштериниң идепкейлиг салыышкынын делегейниң амгы байдалы шиитпирлиг негеп турар дээрзинге ийи таланың бүзүрээни илергейлеттинген.

Либералдыг партияның удуртукчузу Д. Стал-биле болгаш социал-демократтыг партияның удуртукчузу Д. Оуэн-биле М. С. Горбачёвтуң ужуражыышкыны база болган. Боо-чепсектерни эндере бүдүрерин кызыгаарлаарының, а ол ышкаш совет-британ ийи таланың харылзааларының айтырымын киириштирбишаан делегей айтырыгларынга беседа хамаарыышкан.

«Шын» 1985 чылда:

КУЛЬТУРА КИЛДИЗИ

Культура албан черлериниң кижизидикчи ролүн бедиринче, ажылчы чоннарның культура хандырылгазын, хостуг үешагын организастаарынче, бот-тывынгыр уран үүлүү сайзырадырынче культура килдизи кичээнгейни салып келген. Ажылчы чоннарның күш-ажылчы, идей-политиктиг, мөзү-шынар кижизидилгезин чер-черде партия организацияларының удуртулгазы-биле клуб, библиотека болгаш хөй-ниити организацияларын дамчыштыр канчаар чорудуп турарын «Суур, культура, амыдырал» деп рубрикага парлап турар.

Дооступ турар чыл Совет Тываның 40 чыл юбилейи-биле холбашканы онзагай. Культура, уран үүл албан черлериниң, чогаадыкчы организацияларның, чогаадыкчы ажылдакчыларның ажыл-херектери юбилейни төлептиг уткуурунче угланган турган, ынчангаш оон дугайын килдис доктаамал бижип турган.

Школачыларның болгаш студентилериң идейлиг, мөзүшынар база интернационалдыг кижизидилгезиниң дугайында материалдарны солунга парлап, студентилериң амыдырал байдалы, оларның хостуг үешагының дугайын солунга чырыткан.

Ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазының дугайында чугаага хөй санныг авторлар идепкейлиг киришкен. СЭКП ТК-ның апрель (1984 ч.) Пленумунуң школа реформазынга хамаарышкан шинтпирлерин амыдыралга боттандырар дээш килдис тускай план-биле ажылдап турар. Республиканың школаларында күш-ажыл өөредилгезин болгаш кижизидилгезин канчаар организастап, школа биле бүдүрүлгениң аразында харылзааны тургусканы, профутланыышкын ажылы—бо бүгүнүү дугайын «Школа, бүдүрүлге, күш-ажыл» деп рубрикага солунга бижиирин уламчылаар.

Бүдүрүлге өөредилгезиниң базазын быжыглаары, профутланыышкын ажылы, школачыларның бүдүрүлге бригаларының ажыл-херектери, адаларының салгакчылары аныяк ажылчыннар болгаш малчыннар дугайы, школаларга кижизидилге ажылының идейлиг угланыышкыны, башкының бедик ат-алдары ышкаш школа реформазының айтырыгларынче килдис моон соңгаар улам ханылаар.

1985 чылда культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга Тиилелгениң 40 чылының темазы көскү черин эллээр. Бот-тывынгыр уран үүлүүн улусчу чогаадылга фестивалын база аңаа тураскаадып турар. Килдис ук айтырыгны чырыдарын улам ханыладыр.

Клуб албан черлерийиң ажыл чуруму, кадрларны быжыглаары, күш-ажылдың сагылга-чуруму, дериг-херекселдерге болгаш материалдыг үнелиг үүлдерге камныг, хумагалыг чорук дээн чергелиг айтырыгларны чырыдарын килдис экижидер. «Экранда: суур, культура, дыштанылга» деп рубрика-биле культурлуг амыдырал-чурталга, интернационалчы найырал, бир демниг ажыл-херектер дугайын көргүскен болук материалдарны чыл эгезинден парлап эгелээр.

«Аяк шайны аартап ора» деп арынныг, «Дыштанып хүнде номчунар», «Хүнчүгеш» деп булуннарның үндүрүлгезин улам шынаржыдар.

Ном — билиглериң үндезини. Номнуң кижизидикчи салдары улуг. Библиотекаларның ажылын көргүзерде бо угланыышкынны кол ажыглаар. «Чаа ном» деп рубриканы килдис ажыдар.

Чогаадыкчы ажылдакчының бедик ат-алдары, оон хүлээлгезинің дугайы, чогаадылганың бедик идейлиг, чон-биле харылзаа, чогаадыкчы организацияларның көдээни шефтээри дээн чергелиг айтырыглар база кичээнгейде турар. Совет көдээниң чаартылгалары, беш чылдың маадырларының ажыл-херектери болгаш совет амыдырал дугайында очерктерни солунга парлаарын көвүдедир.

Школа темазы оон бүгү-ле айтырыглары-биле кады, студентилер амыдыралы кичээнгейниң төвүнге турар. Күш-ажыл кижизидилгези-биле чергелештир эстетиктиг кижизидилге темазын чырыдарын күштелдирер. Өг-бүлеге кижизидилгеге ада-иениң ролю, үлегер-чижээ оны салдарлыг, шак ындыг темалыг материалдарны башкыларның, эртемденнериң дузазы-биле кылыр болгаш парлаар. Эстетиктиг кижизидилгени школаларда канчаар боттандырып турарының байдалын хандыр өөреним көөр.

Кижилериң аразында харылзаазы, бот-боттарына хамаарылгазы, ак сеткил, буянныг чаагай чорук; кадыг сеткил, бодун тогунары, улуургак, эт-сеспирек, алыксак-чиксек чорук дээш өске-даа чамдык үүлдер дугайында «Канчап эскербээнил?» деп эге-биле бир чагааны килдис солунга парлаан болгай. Ындыг хевирлиг чугааны оон бир янзы кылдыр «Сээн амыдыралчы туружуң» деп рубрика-биле 1985 чылда уламчылаар бодап турар.

Культура килдизи 1985 чылда үстүнде көргенивис чамдык айтырыгларны өзек кылдыр алырын планнап турар. Килдисте өске-даа чугула айтырыглар бар болгаш хөй. Оларны солун арнынга чогумчалыг кылдыр парлап үндүреринге солуннуң бижикчилериниң киржиттезин эн идепкейлиг болур дээрзинге бүзүрен турар.

Антонин Запотоцкийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга

АЖЫЛЧЫН ПРЕЗИДЕНТ

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарайгай ажылдакчызы Совет Эвилелиниң шынчы оонуу Антонин Запотоцкийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оо болган. Чехословакияга социализмнин тиилелгези дээш демиселдиң бүдүн үе-чадазы оон амыдыралынга салдарны чедирген.

Антонин Запотоцкий Заколана суурга төрүттүнген, ук суур Кладнодан шоолуг ырак эвес. Оон ачазы Ладислав Запотоцкий ол шахтёрлар чуртунга социал-демократтарның баштайгыларының бирээзи турган. Оглу адазының изин истээн. Он алды харлыг Антонин даш чонукчузу мергежилди шингээдип алган, аныяктарның социал-демократтыг эвилелинге киргеш, удавайн оон удуртукчуларының бирээзи болуп, а оон соонда социал-демократтыг партияның кежигүнү болу берген.

1905 чылда, кажан Россияга революция болган дугайында медээни солуннар дыңнадыпканда, Прагага, Кладногга болгаш Брюга дүшкүүрлүг болуушкуннар калбарган. Чыскаалларга киришкени дээш аныяк Запотоцкийни тудуп хоругдаан. Ынчалзажок үр болбайн ол хосталган. 1907 чылда оны Кладноже крайның партия организациязының секретары болуп, анаа ажыллаары-биле чорудупкан. Оон эгелээш-ле оон амыдыралы чех шахтёрларының шиваэзи болур ол хоорай-биле холбажы берген, ол чылларда ажылчын ангының эн-не организастыг база революсчу хөөн кирген отряды анаа турган.

Делегейнин ийиги дайынынын үезинде Запотоцкий армияга революсчу ажыл-чорудулгазын уламчылап, «Свобода» солунга үүлдерин бижип, дайынга удур таймылыр ажылын чорудуп турган.

1918 чылда Октябрь революциязының салдары-биле австри-венгр империязы буурап дүшкен. Оон составынга бактаап турган улустар бот-башкартынар эргезин чаалап алган. Чехословакия Республика тургустунган. Ынчалзажок оон чагырыкчылары буржуаз тургузугну быжыглаар политиканы чорудуп, Совет Россияга удур демисежириниче кыйгырып, ону хүлээп көөрүнден ойталаанар.

А. Запотоцкий болгаш Б. Шмераль болгаш өске-даа социал-демократтар чазактың политиказын чидин-биле шүгүмүлеп турганнар. Оларның ындыг ажыл-чорудулгазының түннелинде социал-демократтыг партияның чөөн үзелдиг бөлүү өскен болгаш быжыкканПролетариат диктатуразы база социал-демократтарның буржуазия-биле эвилелдежирин болдурбас дээш, марксизмнин принциптеринге партияны катап тургузары болгаш Совет Россияны хүлээп көөрү дээш бүзүрелдиг туржуп турган. 1920 чылда кладножулар Коминтерниң ийиги конгрезинче Антонинни делегат кылдыр чорудар деп шиитпирлээнгер.

Москваны көрүп, Ленин-биле ужуражырынга бүзүреввэн мен деп сөөлүүредир ол сактып чугаалаан. Делегей пролетариадының баштынчызындан хөйнү-ле айтыыксаан. Запотоцкий Кремльде. Ол хөлчок сүрээлээн. Владимир Ильич креслога ону олурткаш, а боду бирде, олуруп каап, бирде, ыкай-бээр кылаштап каап турган. Ленин Чехословакияда байдал дугайын, чөөн үзелдиг социал-демократтарның планнарының болгаш программазының дугайын, оларның ажылчынар ортузунда кайы-хире биллингирниң дугайын бирден-бирээ чокка айтырган. Кады чугаалажып олурар кижизин ол кончуг дыннап билир болгаш ижин-кара чогу-биле кижини аайыңга киирип аптар. Запотоцкий оон-биле, шагда-ла таныыры кижи ышкаш, чугаалажып олургай. Запотоцкийниң чугаазын төндүр дыннап алгаш, Ленин шын эвес будулгаазынарның айымылдыныя дугайын ыяк чугаалап, туруп болур частырыгларның дугайында сагындырып, барын үзелдиглерден ангыланып алгаш, революсчу чаа принциптерге үндезилээш, тускайлаң партияны тургузарын, масалыг организацияларга, ылангыя профэвилелдерге ажылдаарын сүмелээн. «Барын Европада профэвилелдер — улуг күш-тур. Профэвилел шимчээшкининиң талазындан деткимче чокта революсчу кандыг-даа хөделиишкин болдунмас!»— деп, Ильич чугаалаан.

Запотоцкий хей-аът кирген чаныр келген. Удавайн ол чөөн үзелдиглериң удуртулгазынче кире берген. Чехословакиянын Компартиязының тургузукчу съездизин чыылдырарына олар белеткенип турган. Ынчалзажок съездинин ажылына ол киришпээн. Революсчу комитеттин баштыны болуп алгаш, Кладногга ажыл соксадыышкыны организастааны дээш Антонин Запотоцкийни кара-бажыңга хоругдаан. Боду чокта-ла ол партия Төп Комитединиң составынга соңгуттурган.

Мюнхен дугуржулгазының соонда, кажан фашизмнин айылы шуут дирелип келгенде, Чехословакиянын Компартиязынга аар берге хүнер таваржып келген. Фашизмге удур демократтыг бүгү-ле күштерни сырый каттыжарынче кыйгырган партияның политиказын Антонин Запотоцкий чайлыш чок камгалап турган. Кажан Чехословакия кезектерге чарлы бээрге база оон барының областарын гитлержи Германия эжелеп аптарга, өске-даа удуртукчулар-биле кады партияны ол чажыды-биле ажыллаар кылдыр белеткен эгелээн.

ТК-ның шиитпирин ёзугаар Запотоцкий Москваже чоруур ужурлуг турган, ынчалзажок орукка ону гестапочулар тудуп, кара-бажыңнан алгаш, а оон соонда Заксенхаузен концлагерьже чорудупкан. Аштапсуксап, арып-доруп баксыраанындан бут кырынга мөлдүккалдык турар Запотоцкий кижилерни хей-аът кирип, гитлержилер чайлаш чок тиилеттирер, Совет Эвилели фашизмге удур туржуп, тиилээр-даа деп оларны бүзүредип турган.

1945 чылдың майда үрде маналаа хосталга-даа келген. Бодунуң баштайгы чугааларының бирээзинге Антонин Запотоцкий чехословак ажылчы чоннарның өмүнээзинден хостакчыларга — Совет Армияның дайынчыларынга канчаар даа аажок улуу-биле өөрүп четтиргенин илереткен. Ленин-биле ужурашканын, оон чагыын ол сактып чугаалаан. «Ленин чаа ёзу-биле ажыллаарынче кыйгырган. Совет кижилер коммунистиг күш-ажыл дээш тулчуушкунче кирип эгелээн. Фронтуларга тулчуушкуннардан ол тулчуушкуннуң хей-хей катап аар-берге болурун Ленин сагындырган»—деп, Запотоцкий чугаалаан.

Запотоцкий 1945 чылдың июльда Чехословакияның революстуг профэвилелдериниң Төп Чөвүлелиниң даргазынга, Түр национал хуралдың депутадынга, а оон соонда Национал тургузукчу хуралдың даргазынга соңгуткан.

1948 чылдың февральда Клемент Готвальд болгаш Коммунистиг партияның өскедаа удуртукчулары-биле кады ол хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының революсчу чаалап алышкынызын камгалаарынче көдүлүп үнгеннерни баштап турган.

Февраль тиилелгезиниң соонда Запотоцкий Чехословакияның чазаның даргазының оралакчызы болу берген, а 1948 чылдың июньда, К. Готвальдыны республиканың президентизи кылдыр соңгаанының соонда, ЧСР-ниң премьер-министрине томуйлаткан. Ажылы канчаар-даа аажок чай-хос чок болза-даа, ажылчыннар, тараачыннар-биле ужуражырынга үе-шыкты ол тып ап турган, оларның-биле чугаалажырынга ыяк чораан.

Бир-ле катап Кладножуң шахтёрлары Запотоцкийниң бажыңынга чедип келгеш, шахталарының бирээзин оон адын-биле адаар дээн шинтпирлээнин дыңнатканнар. Ол шуут ойталаан. Бир эвес чөпшээрешпес болза, моон чорбас бис деп, ажылчыннар медеглээн, Запотоцкий каттыра аапкаш, мынча дээн: «Че, ындыг-дыр, чорбанар харын. Авай, раскладушкалардан аалчыларга салып бээйт, биске хонарлары ол-дур».

1953 чылдың мартта Чехословак Республиканың президентизи Клемент Готвальдының мөчээнинин соонда, ол бедик албан-дужаалга чонуң күзели-биле Антонин Запотоцкий соңгуттурган. Заколана суурдан келген даш чонукчузу ажылчын ынчалдыр президент болган.

Бо кижиниң мөзү-шынарын, угаан-бодал талазы-биле байлаан бүрүү-биле бижиирин дыка берге. Шылгарангай политиктиг ажылдакчы болгаш улуг чогаалчы. Он дыка хей роман-хроникаларны бижээн. Октябрь революциязының төөгүлүг ужур-дузазын Чехословакияга баштай билген кижилерниң бирээзи база ол. Антонин Запотоцкий Совет Эвилелиниң шынчы болгаш эн сеткилдиг өөнүү чораан, ССРЭ биле Чехословакияның аразында бүзүдбас найыралды болгаш сырый эвилелди быжыглаарынга база хөгжүдеринге хөй күжениишкинин үндүрген.

Александр ЯНИН,
төөгү эртемнериниң кандидады.

(ПМА).

«КРОКОДИЛДИҢ» ЛЬВОВТА АДРЕЗИ ДУЗАЛААН

Е. Петров деп шоолалыг чугаалчы Евгений Петрович Катаевтиң ажыл-чорудулгазында эки билдинмес эпизодтарын катап тургузарынга «Барын Украинада «крокодил» деп шоодуглуг журналдың ховар экземплярлары дузалаан. Бүгүэвилелдиг «Крокодил» журналының үнүүшкүнүү редакциязы бежен чылдар мурнунда Львовка барыл, бо журналды үндүрүп турган. Редколлегиянын составынга Москванын, Киевтин чогаалчылары кирген. Ол үндүрүүшкүнү Е. Петров удуртуп турган.

УССР-ниң Эртемнер академиязының библиотеказындан украин база орус дылларда үнген дөрт номерлериниң шуптузу тывылган. Олар-биле катай кол редакторнуң 1939 чылда бижээн чагаазы база бар. Журнал хосталган черде баштайгы совет журнал болуп, барын украин чонунуң салымчаанын шинтпирлээн хайнышкынныг болуушкуннарының хөөрешиз болган деп ында Е. Петров бижээн.

Чидиг фельетоннары, шоодуглуг чогаалдары, карикатуралары-биле ол журнал чазый, хоптак байларны кочулап, шоодуп, эргинин артыышкынныбиле демисежип чораан.

Хосрайның уран чогаал төөгүзүнде А. Толстой, А. Корнейчук, В. Лебедев-Кумач сугларның аттарының чанында бурунгу украин черге Совет эрге-чагырганы тургузуп, бижыглаарынга хамааты үлүг-хуузун киргген база бир совет чогаалчының ады кеступ келген.

Г. НЕКРАСОВА,
СЭТА-ның корр.

Львов.

КАТТЫШКАН АГИТБРИГАДА

Республиканың эртем-методиктиг төвүнүн болгаш Кызыл райкүүскомнун культура килдизинин агиткультбригадазы «Х Улуг Хурал» совхозтуң ажыл-ишчилеринге оюн көргүскен. Оттук-Даш сүт-бараан фермазының ажылчыннарынга дүштеки чапсар үезинде концерт болган. Оон улаштыр моок-кавы малчыннарга барып, оюн көргүскен. Ол хүн үш кезек черге концерт болган. Суурнун Культура бажыңынга ол кежээ агитбригадачылар база ойнааннар.

Бот-тывынгыр композитор, уран үүлүүн хоочун киржиктчизи Монгуш Кертик-оол агитбригаданы удуртуп турар.

Е. МОНГУШ.

СООК БУРУУЛУГ БЕ?

«Спартак» спорт шиитилелиниң республика чөвүлели чыл санында декабрь айда «Саян кыжы» шаннал дээш хаак маргылдаазын организастап турар. Бо чылын ол маргылдааны «Спартактын» Кызыл хоорай чөвүлели бир дугаар эрттирген.

«Тайга» станциязынга болган маргылдаанын бирги бөлүүнге дээди, ортумак өөредилге черлериниң студентилери болгаш сургуулдары, а ийиги бөлүкке —бүдүрүлгелериниң, албан организацияларның күш-культура коллективтери шаннадлар дээш киришкен.

Баштайгы хүнде эр улус 10 километрнин, а хөөрээженнер—5 километрнин старттарынче үнгеннер. № 1 КПТУ-нун сургуулу Роднон Маскыр дистанцияны 35 минута 33 секундада эрткеш, болунун бөлүүнге бирги черин эллээн. Оон дунмазы Василий оон 7 секунда озалдаан болган. ХПТУ-4-тен Маадыр Самба ушку черде.

Тыва АССР-ниң Аъш-чем улетпүр министерствозунун төлээзи, дуржулгалыг хаакчы Леонид Чуруто 10 километрнин дистанциязын 35 минута 18 секундада эрткеш, дээре көргүзүглүг болган. Оон командада эштери А. Поникаров, Н. Иванов олар дараазында шаннадларны эллээнгер.

Хөөрээжен хаакчылар аразында «Саян кыжы» шаннал Аня Саятыга (ХПТУ-4) онаашкан. № 1 КПТУ-нун тренери Екатерина Чуруто тиилекчиге минута ажыг үе мурнаныпкан. Хаакка республиканың тиилекчилериниң бирээзи чораан Людмила Филимонова (педагогика училищезин) ушку черде.

Республиканың психиатрия эмнелгезинин улуг сестразы Людмила Южакова будүрүлге, албан организацияларның хөрээжен спортчуларының аразында тиилекчи болган.

№ 4 ХПТУ-да хаак спортунун тренери Александр Арчумаевтин өөренгичилери команда талазы-биле бирги черни эллээн. Оон аныяк хаакчылары зона чергелиг маргылдааларга Тываның адын камгалап киржип турары таварылга эвес.

Ийиги черде № 1 КПТУ-нун төлээлери. Кызылдың педагогика училищезинин спартакчылары дараазында шаннадлга четкен.

Эстафета маргылдааларынга шиитизи-биле 18 командалар киришкен. Маналаа база-ла № 1 КПТУ-нун, № 4 ХПТУ-нун болган республиканың аъшчем улетпүр министерствозунун септелге тудуг-монтаж участогунун база «Медик» командалары шаннадларны чаалап алган.

Эрткен неделяның дыштанып хүшеринде соок элээн дыңзыг болган. Ынчангаш анаа чылдагааннап алгаш, чамдык күш-культура коллективтери «Саян кыжы» шаннал дээш болган маргылдаага гиришпээн.

Кызылдын автоорук техникумунун, Красноярскиниң политехниктиг институдунун Кызылда филиалының болгаш шыырак хаакчыларлыг оон-даа өске командалар киришпээн.

Е. ШИШОВ.

ЧУРУКТА: старт үези.

В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

САЛГАЛЫВЫС УРУГЛАР—

Кара-Хөл ортумак школазының ада-ие комитети «Уруглар — бистин салгалывыс» деп кежээнги организастап эрттирген. Школаның залын чечен-мерген сөстерлиг бижилгелер-биле дерип кааны таарымчалыг. Эн эки кыдыраштар делгелгези, чурулга конкурузунун стендизи, өөренгичилериниң чогаадыглары, «Дамырак» болгумнун шулуктерлиг хана-солуну база ында.

Кежээге чалаткан хоочун чуртакчы Күжүгет Балган Кара-Хөлдүн эткен үезин, оон ат-сураглыг кижилериниң дугайын уругларга чугаалап берген. Суурнун хогжулдезиниң дугайында Хертек Мыпыраннын таныштырылгазы солун болган.

Кежээге онгу классчылар база ала-пелер концертин көргүскен.

Л. ХЕРТЕК.

Бай-Тайга район.

СПОРТЧУ НЕДЕЛЯ

Бистин Берт-Даг ортумак школазының башкылар коллективи школа-соонда күш-дамыр кижизидилгени сайзырадыр, киноэлдерин өөредилге программазын үзүлгаар ыңнаалыг чорудар дээш хемчегелерни ап, школа реформазында кирген чегеледелерни амыдыралга боттандырар соорулгалыг ажылдаг турар.

Школавыста спортчу маргылдаазын удаа-дараа эртип турар. Школада күш-культура болгаш спорт чөвүлели 5-6 классчар аразынга спортчу неделяны организастыг солун эрттирген. Школаның директору Э. Б. Сырат спортчуларга байыр чедирип, чедиштикин, нерни күзээш, спортчу неделяның ажыттынганын чарлаан. Байырлыг ажылыышкын соонда уруглар пионерболга боттарының күжүн шенешкеннер. Ооллар аразындан 6 «б» класстың школачылары тиилээн. Ол-ла класстың уруглары ооллардың тиилелгезинге сорук кирип, база-ла бирги черни эллээн.

Спортчу шимченгир оюннар база дыка солун эрткен. Маналаа 6 «а» класстың шилиндек командазы эн хөй санныг болган.

Ооллар аразынга шыдыраа маргылдаазынга алдыгы классчы Салим Оюн кымга-даа уттурбаан. Оон чаңгыс класста эжи Айлан / Сырат шашкинге тиилекчи болган.

Маргылдааларның сөөлү 32 бичин мөгенин хүрежи-биле доозулган. Анаа болдунуң ынак аргаларын чараш ажыглап турган, 6 «б» класстың өөренгичизи Артём Араптан шүүлген, Аяс Идам үжүүрлешкен. «Чараш хүрешкени дээш» деп тускай шаннадлы Откун Чембүрүкке тывыскан.

Спортчу неделяның түннелин үндүрген соонда 6 «б» класстың вайыралдыг командазы тиилекчи болган. Тиилекчи командага болгаш идепкейлиглерге школаның администрациязының мурнунан дипломнарны, хүндүлел бижиктерни база өртектиг белектерни тывыскан.

Ажыктыг, солун спортчу неделяны эрттиреринге башкылар А. Элбек, М. Оюн, О. Пазу болгаш С. Чаянмаа олар идепкейлиг киришкеннер.

Т. САНАА.

Тес-Хем район.

ЛЕКЦИЯЖЕ ЧАЛААЛГА

1984 чылдың декабрь 23-те, воскресеньеде, СЭКП Тыва обкомунун Политиктиг чырыдышкын бажыңынга хүндүскүнүн 14 шакта хөйге «ССРЭ-ниң делегейде байдалының дугайында» лекция болур.

Лекцияны Бүгү-эвилелдиң «Билиг» шиитилелиниң лектору, юридиктиг эртемнериниң доктору ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының күрүне болгаш эрге-хоойлу институдунун профессору Раис Абдулхакович Тузмухамедов (Москва хоорай) номчуур.

Лекцияже абонементилер-биле кирер. Ол ышкаш билеттерни база садып турар.

ТВ

ДЕКАБРЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.15 — Телемедээлер. 14.35 Док. фильм. 15.20—Орус чугаа. 15.55—И. Гайда. № 101 симфония. 16.30—Эртемденнер Москва чоогунун агроулетпүр комплекизинге. 17.00 — Концерт. 17.40 — Док. чаа фильм. 18.00—Концерт. 18.30—Док. фильм. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 — Эртем болгаш амыдырал. 19.30 — «Шербурские зонтики». Уран-чечен фильм. 21.00—«Ye». 21.35—Концерт. 22.10—«Известия» солунуун шаннады дээш хоккейге чурттар аразының маргылдаазы. ЧССР биле ССРЭ-ниң командалары ойнаар. Чапсарда — 23.20 — Бөгүн делегейде.

ИПИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—Эртенги гимнастика. 8.15 — Телефильм. 8.35; 9.35—Музыка. 7-ги класс. 9.05; 12.35 — Англи дыл. 10.05—ПТУ сургуулдарынга. 10.35; 11.35 — Төөгү. 7-ги класс. 11.05—Шудуглел. Э. Багрицкий. 12.05—Эртем-пептереллиг фильмнер. 13.05 — И. Бабель. Чогаалдарының арынарындан. 14.00 —Совет күрүнеинин үндезинненя болгаш эргелер. 14.30 — А. П. Чехов. «Хамелеон». 6-гы класс. 14.55—15.00 — Телемедээлер.

* * *

18.00 —Телемедээлер. 18.10 — Баскетболга ССРЭ чемпионады.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — «Азия төвү». 19.15 — «Найыралдыг болгаш хөглүг-омактыглар». 19.55—Чарладдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 — Антал Гидаштын шулуктери. 21.00—«Ye». 21.35—23.20—П. Павловский. «Элегия». Фильм-шин.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Өзааар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, хар чагбас. Соңгу-чөөн үүктеп хаттың дүргени секундада 2-7 метр.

Дүне 39-44 градус, чамдык районнарга 30-35 градус соор. Хүндүс 28-33 градус, чамдык черлерге 20-21 градус соок болур.

Кызыгга шокар булуттаар. Соңгу-чөөн үүктеп хаттың дүргени 2-7 метр, хар чагбас. Дүне 40-42 градус, хүндүс 28-30 градус соор.

КИНО

ДЕКАБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Недолгая дружба» 10.00, «Первая конная» (2 сериялыг) 11.50, 14.40, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Руслан и Людмила» (2 сериялыг) 10.00, «Вождь Белое Перо» 13.15, Киноклуб «Подросток и закон» 15.00, «Каждый десятый» 17.15, 18.55, 20.35 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Танцор «Диско» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киносборник 11.00, «Чучело» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, «Необдуманный шаг» (2 сериялыг) 19.30 шактарда.

Кызылдың аъш-чем садыы бодунун магазиннеринге ажылдаары-биле садыгжыларны чалап турар. Чыл түннелдерин ёзугаар 13 дугаар ажыл төлевирин бээр. Садыгга ажылдаары-биле пенсионерлерни база чалап турар болгаш ажыл төлевирин оларның пенсиязынга салдар чедирбес.

КЕЛИР АДРЕЗИ: Кызылдың аъш-чем садыы, кадрлар килдизи. Октябрьская кудумчуңуң № 29 бажын, кабинет № 7, телефон № 2-54-36.

Шыдыраа

БАЗА-ЛА ХАЙЫМ БОЛГАН

Анатолий Карпов биле Гарри Каспаровтуң аразынга делегейге шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш маргылдаанын үжен дөрт дугаар салыы база-ла хайым бооп доозулган.

Шыдыраага делегей чемпиону ат дээш бо чылдың маргылдаазы төөгүде эн узун хуусаалыг бооп турар. Декабрь 19-тагы оюн үжен дөрт дугаар ужуражыышкын болган. 1927 чылда Капабланка биле Алехин база-ла ол хире санныг ойнаан болгаш ол 57 чыл мурнунда шиитпирлиг ужуражыышкын болган.

Дараазының ужуражыышкыны бөгүн болур.

(СЭТА).

БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Шыдыраага эр болгаш хөрээжен улус аразынга республиканың бирги чери дээш маргылдаа Хову-Аксында «Металлург» Культура орлуунда эртип турар. Эр улус аразында республиканың шилиндек 20 шыдыраачызы ойнап турар. Олар швейцар система ёзугаар 8 эргилириг оюнну кылырлар, а хөрээженнер долгандырыг системазы-биле ойнап эгелээн.

Ийи эргилириг салыг соонда республика чемпиону Леонид Мохов, Алыг-оол Монгуш, Родион Монгуш болгаш Сергей Севээн олар түс-түзүнда ийи-ийи. а В. Асатов, Ч. Оюн — 1,5-1,5 саннарлыг.

Маргылдааны эки организастаан.

Н. ОНУФРИЕВ,
маргылдаанын судьязы.

Редакциянын адрези: 667000 Кызыл Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажын № 3. Телефоннары: редакторнун 2-24-63 редакторнун оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харылалгалыг секретарының 2-25-35 секретариаттың 2-23-35 партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75 пропаганда болгаш совет тургузут килдистериниң 2-37-13 чагаа килдиниин 2-41-27 информация килдиниин 2-20-80 культура килдиниин 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47 корректорларның 2-27-41 бухгалтериянын 2-12-45 солун кезбейи барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3007.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1; ТС—01144